

1852

LIIKUNTAKASVATUKSEN OPISKELIJOIDEN YMPÄRISTÖASENTEET

- Ympäristökasvatus osaksi liikuntakasvatusta?

Hilkka Koskenranta

Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon pro gradu

-tutkielma

Kevät 1999

TIIVISTELMÄ

Hilkka Koskenranta: Liikuntakasvatuksen opiskelijoiden ympäristöasenteet – ympäristökasvatus osaksi liikuntakasvatusta? 1999. Liikuntasuunnittelun ja hallinnon –pro gradu tutkielma. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää liikuntakasvatuksen opiskelijoiden, tulevien liikunnanopettajien, ympäristöasenteita sekä suhtautumista ympäristökasvatukseen. Tutkimustulosten tarkoituksena on luoda pohjaa ympäristökasvatukselle osana liikuntapedagogiikan opintoja sekä antaa tietoa liikunnanopiskelijoiden käsityksistä liikunnan ja ympäristön suhteesta.

Työn teoreettisena lähtökohtana oli ympäristösosiologia, jonka yhtenä tutkimuskohteena on ihmisen ympäristöasenteet ja -käyttäytyminen. Liikunnan ja ympäristön välistä suhdetta tarkasteltiin ympäristöeettisestä näkökulmasta. Teoriaosa käsittelee luonnon arvoa ihmisen näkökulmasta sekä liikunnan ja sen harrastamisen ympäristövaikutuksia ja niiden oikeutusta erilaisten ympäristöeettisten tarkastelukulmien pohjalta. Liikuntakasvatus ja liikunnanopettajien koulutus esitellään lyhyesti, jonka jälkeen käsitellään laajemmin ympäristökasvatusta. Ympäristökasvatus esitellään opetusmenetelmien kautta, sekä pohditaan ympäristökasvatusta eettisenä kasvatuksena.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, ja perusjoukkona oli liikuntakasvatuksen opiskelijat. Tulosten mukaan liikuntakasvatuksen opiskelijoiden ympäristöasenteet ovat hyvin samanlaisia muiden suomalaisten ympäristöasenteiden kanssa. Myös ympäristökäyttäytyminen mukaillee aikaisempia tutkimuksia. Ympäristökasvatus koetaan tärkeäksi osaksi liikuntakasvatusta ja opiskelijat pystyivät nimeämään myös lukuisia keinoja sen toteuttamiseen. Selkeä jatkotutkimuksen tarve on selvittää, miten tuoda ympäristökasvatus liikuntakasvatusta opiskelevien opintoihin ja missä muodossa, ja luoda näin menetelmät sen toteuttamiseen.

Avainsanat: ympäristösosiologia, ympäristöasenteet, ympäristöetiikka, ympäristökasvatus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	4
1 JOHDANTO	5
2 YMPÄRISTÖSOSIOLOGIA TYÖN TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA	7
2.1 Liikunnan ympäristösuhde.....	11
2.1.1 Ympäristön eettinen tarkastelu	12
2.1.1.1 Antroposentrinen ympäristöetiikka.....	12
2.1.1.2 Biosentrinen ympäristöetiikka	14
2.1.2 Ympäristön arvo liikunnan näkökulmasta	15
2.1.3 Liikunnan ympäristövaikutuksia.....	17
2.1.4 Kestävä kehitys ja liikunta.....	20
2.2 Ympäristöasenteet.....	21
2.2.1 Suomalaisten ympäristöasenteet	22
2.2.2 Opettajat ja ympäristö.....	25
3 LIIKUNTAKASVATUKSEN JA YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SUHTEESTA	26
3.1 Liikuntakasvatus Suomen koulujärjestelmässä.....	26
3.1.1 Liikuntakasvatuksen opiskelijoiden koulutus Suomessa	27
3.2 Ympäristökasvatus Suomen koulujärjestelmässä	28
3.3 Luonnonsuojeluopetuksesta ympäristökasvatukseksi.....	30
3.4 Mitä ympäristökasvatus on?	30
3.5 Ympäristökasvatus eettisenä kasvatuksena.....	31
4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	33
5 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	34
6 AINEISTO	39
7 TULOKSET	44
7.1 Näkemykset ympäristön tilasta	44
7.2 Asennoituminen ympäristönsuojeluun.....	45

7.3 Opiskelijoiden ympäristökäyttäytyminen	48
7.4 Näkemykset ympäristön ja liikunnan suhteesta	49
7.5 Liikuntakasvatuksesta ja ympäristökasvatuksesta	53
8 POHDINTA.....	56
8.1 Tutkimuksen tekemisen tavoitteiden toteutuminen	56
8.2 Tutkimustuloksista.....	57
LÄHTEET:.....	59
LIITTEET:	

LIITE 1. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella liikuntakasvatuksen opiskelijoiden, tulevien liikunnanopettajien, ympäristöasenteita ja -suhteita. Kyselylomakkeen avulla kartoitetaan heidän ympäristöasenteitaan ja -arvojaan sekä suhdettaan luontoon. Myös opiskelijoiden ajatuksia liikunnanopetuksen ja ympäristökasvatuksen mahdollista integroimisesta ja sen tärkeydestä selvitetään avoimin kysymyksin.

Ympäristöasenteita ja etenkin ympäristökasvatusta koskevalle tutkimukselle on olemassa selvä tarve. Kansallisen ympäristökasvatusstrategian (1992, 48) mukaan ympäristönkasvatustutkimus on Suomessa vielä vähäistä. Ympäristönkasvatustutkimuksen pitäisi lisäksi olla tieteidenvälistä, koska siinä on kysymys syvällisestä tavasta tarkastella ihmisen ja ympäristön suhdetta sekä yhteiskunnan toimintaa. Tärkeää on tutkia arvoja ja asenteita sekä niiden muuttumismahdollisuuksia. Ympäristökäyttäytymisen ja -asenteiden tutkimus liitetään osaksi ympäristösosiologian tieteenalaa. Useiden tutkimusten mukaan Suomessa on tapahtunut niin sanottu läpiekologisoituminen. Ympäristönsuojelun kannattamisesta on tullut sosiaalinen normi, jota kukaan ei enää tunnusta vastustavansa. Tulokset kertovat voimakkaasta myönteisyydestä ympäristön säästämistä ja suojelua kohtaan. Muutos on kuitenkin jäänyt asenteiden ja puheen tasolle eikä ole siirtynyt itse toimintaan. (Järvinen 1995, 9.)

Liikunnan opiskelijoiden ympäristöasenteita on tärkeä tutkia siksi, että ne luovat perustan läpäisyaineena toteutettavan ympäristökasvatuksen edistämiseksi liikuntakasvatuksen alueella. Ympäristökasvatuksen toteuttamisen ja edistämisen edellytykset liikuntakasvatuksessa riippuvat juuri opettajien ympäristöasenteista ja tiedoista, sekä heidän näkemyksestään ympäristökasvatuksen sisällöstä. Tämä tutkimus on ensimmäinen yritys selvittää liikunnanopettajaksi valmistuvien ympäristöasenteita ja -toimintaa. Liikuntakasvattajien rooli ympäristökasvatuksessa voisi olla merkittävä, koska liikunta tarjoaa hyvät mahdollisuudet ja oikean ympäristön, luonnon, ympäristökasvatukselle. Mutta onko heistä toimijoiksi? Johtavatko ympäristöystävälliset asenteet itse toimintaan, kasvatukseen?

Toiseksi ympäristökasvatuksen toteutumisen edellytykset riippuvat siitä, miten ympäristökasvatus tulee esille liikunnanopettajaksi opiskelevien koulutuksessa. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää myös, kuinka paljon ja minkälaisia ympäristökasvatuksellisia elementtejä opiskelijoiden koulutukseen sisältyy.

Liikunnan ja urheilun ympäristökysymykset ovat nousseet kansainvälisellä tasolla yleiseen keskusteluun vasta 80-luvun lopulla. Tästä voidaan mainita esimerkkeinä Kansainvälisen Olympiakomitean ympäristöohjelma ja ympäristönäkökulmien huomioonottaminen olympiakisojen järjestämisessä. Kestävän kehityksen periaatteet on lisäksi sisällytetty Eurooppalaiseen liikunnan peruskirjaan. Suomessa aiheesta on valmistunut yksi liseniaattityö (Oittinen 1995), jossa tarkasteltiin liikunnan ja kestävän kehityksen välistä suhdetta. Myös Suomen Liikunta ja Urheilu ry on käynnistänyt liikunnan ja urheilun ympäristöhankkeen, jonka päätavoitteena on luoda edellytyksiä ympäristövastuullisen liikuntakulttuurin kehitykselle suomalaisissa urheilujärjestöissä. Usealla lajiliitolla onkin jo oma ympäristöohjelmansa.

Mitä enemmän tiedämme liikuntaihmissen ympäristöasenteista, sitä helpompi on lähteä rakentamaan pohjaa suomalaiselle kestävän kehityksen periaatteiden mukaiselle liikuntakulttuurille. Nopeasti ollaan tulossa siihen tilanteeseen, jossa on arvotettava ympäristön hyvinvointi ja liikunnan harrastaminen. Liikunnan ja ympäristön suhteesta puuttuu vielä paljon tietoa tutkimuksen vähyyden vuoksi. Ympäristökysymykset ovat kuitenkin tulleet jäädäkseen, eikä mikään yhteiskunnan osa-alue voi jättää niitä huomioimatta. Ei myöskään liikuntakulttuuri.

2 YMPÄRISTÖSOSIOLOGIA TYÖN TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA

Ympäristöongelmat on todettu luonteeltaan yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. Tätä perustellaan sillä, että ympäristöongelmat ovat ensinnäkin inhimillisten päätösten seurauksia. Toiseksi niiden ongelmiksi tunnistaminen on yhteiskunnallista toimintaa. Lisäksi ongelmien ratkaisumallit ovat inhimillisen päätöksenteon kysymyksiä. (Jokinen 1998, 267.) Näistä lähtökohdista ympäristösosiologia on noussut omaksi sosiologiseksi tieteenalaksi.

Siitä, miten sosiaaliset ongelmat tutkimuksessa ymmärretään, voidaan erottaa kaksi pääsuuntaa: objektivistinen ja subjektivistinen. Objektivistisessa suuntauksessa sosiaaliset ongelmat johdetaan todellisuutta kuvaavista olosuhdetiedoista, kun taas subjektivistisessä traditiossa oleellisinta eivät ole olosuhdetiedot, vaan se millaisena kysymyksenä se yhteisössä nähdään. Subjektivistisessä suuntauksessa huomio siis keskitetään enemmän ongelmien tiedostamiseen ja yhteiskuntapolitiikan muotoilemiseen. Subjektivistista suuntausta edustaa sosiaalinen konstruktivismi. Konstruktivismiin mukaan asiat joita jossakin tietyssä yhteisössä kulloinkin pidetään sosiaalisina ongelmina määräytyvät yhteiskunnallisten määrittelyprosessien kautta. Haitallisetkaan asiantilat eivät tällöin ole sosiaalisia ongelmia, ellei jokin merkityksellinen sosiaalinen toimija niitä sellaiseksi vaadi tunnustamaan. Näin ollen sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallinen tiedostaminen käynnistyy vasta siitä, kun jokin taho tai toimijat ryhtyvät nostamaan asiaa esiin. Määrittelyssä onkin usein kysymys kamppailusta, jossa eri yhteiskunnalliset eturyhmät taistelevat vaatimustensa puolesta. (Hakkarainen 1998, 195-198.)

Sytä sille, miksi ympäristön yhteiskuntatieteellinen tarkastelu on ollut vaikeaa, voidaan etsiä erottelusta luonnontieteen ja sosiaalitieteen välillä. Tätä voidaan kuvata myös erottamalla käsite luonto objektiiviseen ja subjektiiviseen luontoon. Puhuttaessa objektiivisesta luonnosta ympäristökysymykset samaistetaan yleensä ekologisiin ongelmiin, kuten luonnon saastumiseen. Tutkimusote on tällöin luonnontieteellisesti virittynyt. Kun taas puhutaan subjektiivisesta luonnosta tarkoitetaan sitä, että luonnontieteellisesti ymmärretyllä, ihmisten ulkopuolisella luonnolla ei ole välttämättä paljonkaan tekemistä sen kanssa, miten ihmiset kokevat luonnon ja puhuvat siitä. (Jokinen, Järvikoski & Rannikko 1995,8.)

Sosiologiassa yhteiskunnan ja ympäristökysymysten suhdetta voidaan lähestyä eri tavoin. Ympäristökysymyksiä voidaan sosiologiassa tutkia teoreettisesti ja empiirisesti. Ympäristösosiologian keskeisiä tutkimusaloja ovat olleet ympäristöasenteet ja -arvot, ympäristöliikkeet, teknologiset riskit sekä ympäristöpolitiikka. (Jokinen 1998, 269).

Varsinkin 1980-luvulla oltiin vahvasti sitä mieltä, että sosiologien panos yhteiskunnan ympäristösuhteen tarkastelemiseen on ollut vähäinen. Ympäristökysymys ei olekaan sisältynyt sosiologian hallitseviin teoriasuuntauksiin. (Jokinen ym. 1995, 9). Tälle etsittiin selitystä siitä, että klassista yhteiskuntatiedettä on hallinnut näkemys yhteiskunnan ja luonnon erillisyydestä. Selityksen mukaan sosiologiassa on näin vallinnut antroposentrinen eli ihmiskeskeinen tarkastelutapa, jonka seurauksena ympäristökysymysten ei ole katsottu kuuluvan sosiologian tutkimusalueisiin. (Jokinen 1998, 267.) Kuitenkin tarkasteltaessa sosiologian klassikoiden merkitystä yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle huomataan, että ekologisten tekijöiden unohtaminen ei ole ollut varhaisessa sosiologiassa yhtään niin täydellistä kuin joissakin kritiikeissä on esitetty. (Jokinen 1995, 9.)

Varsinaisen yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen nousun kuvataan ajoittuvan 1960-luvun jälkipuoliskolle. Tämän nousun katsotaan johtuvan sekä ympäristöongelmien lisääntymisestä että niiden yhteiskunnallisen luonteen tunnistamisesta. (Jokinen & Järvikoski 1992, 42.) Ympäristökysymykset nähdään yhä enemmän osana yhteiskunnallisia tapahtumia modernissa kulttuurissa. Kuvatakseen näitä erilaajuisia toisiinsa liittyviä ilmiöitä Buttell (1992) on erotellut toisistaan vihertymisen ja ympäristökysymysten institutionalisoitumisen (ks. Jokinen, Järvikoski & Rannikko 1995, 39.) Vihertyminen voidaan ymmärtää laajana yhteiskunnallisena voimana ja kulttuurin prosesseina, joiden kautta ympäristöasiat tuodaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja joiden kautta ympäristöhuoli juurtuu yhteiskunnallisiin ryhmiin. Vihertyminen tulee nähdä ennen kaikkea vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisten muutosten kanssa. Institutionalisoituminen puolestaan viittaa niihin konkreettisiin tapahtumiin, joissa ympäristötietoisuus välittyy poliittiseen tai taloudelliseen päätöksentekoon sekä koulutus- ja tiedeinstituutioihin. Tällöin vihertymisen konkretisoituminen yhteiskunnallisissa käytännöissä näkyy ympäristöhallinnon perustamisessa, puolueiden ympäristöpoliittisissa ohjelmissa, taloyhtiöiden organisoimissa jätteiden kierrätyksissä ja niin edelleen. (Jokinen

ym. 1995, 40.)

Ympäristösosiologiaan kuuluu yhtenä keskeisenä lähtökohtana riskiyhteiskunnan teoria. Riskiyhteiskunnan teorian perustana on ajatus klassisen teollisuusyhteiskunnan muuttumisesta riskiyhteiskunnaksi, jota ihmisten teknologisesta kehityksestä aiheutuvat riskit hallitsevat. Esiteolliseen kulttuuriin kuuluvat vaarat olivat luonteeltaan selvästi yhteiskunnan ulkopuolelta annettuja ja kohtalonomaisia kuten luonnononnettomuuksia ja kulkutauteja, kun taas modernin kulttuurin alkuperä on yhteiskunnallinen. On selvää että ydinvoimateollisuuden, kemian teollisuuden ja geeniteknologian tuomat riskit eivät ole yksilön omalla toiminnalla vältettävissä olevia vaaroja, vaan ne ovat teknis-taloudellisten ja laajoja yhteisöjä koskevien päätösten seurannaisia. Onnettomuudet eivät ole enää vain onnettomuuksia vaan usein peruuttamattomia vaurioita ja tuhoja. (Beck 1988, 10;18.). Beckin mukaan ollaan siirtymässä täysin uudenaikaiseen yhteiskuntamuotoon, jota ohjaavat säännönmukaisuudet poikkeavat täysin teollisuusyhteiskunnasta (Beck 1988, 10). Riskiyhteiskunnan teoria tarkoittaa siis modernin yhteiskunnan kehitysvaihetta, jossa sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset ja yksilölliset riskit yhä useammin luistavat teollisen yhteiskunnan seuranta- ja turvainstituutioiden otteesta (Beck 1994, 16). Riskiyhteiskunnan teoriaa tarkasteltaessa voidaan esittää kaksi toisistaan poikkeavaa tulkintaa: tekninen ja sosiologis-historiallinen tulkinta. Teknisessä riskiyhteiskunnan tulkinnassa ympäristöriskit käsitetään normaaleiksi, tavalliseen päätöksenteon logiikkaan kuuluviksi riskeiksi. Riskejä pyritään hallitsemaan teknisesti, ja riskien suuruuden määrittelyminen pohjaa pääosin todennäköisyyksien laskemiseen. Riskien tekninen hallinta uhkaa kuitenkin johtaa byrokraattiseen yhteiskuntaan, jossa yksilön autonomia ja luovuus on tukahdutettu. (Massa 1988, 14.) Sosiologis-historiallinen riskiyhteiskunnan tulkinta on lähempänä Beckin ajattelua. Tulkinnan mukaan riskit ovat historiallisesti ja yhteiskunnallisesti tuotettuja. Suurimmat riskit tulevaisuudessa tulevat olemaan niin sanottuja näkymättömiä jälkiteollisia suurkatastrofeja. (Massa 1988, 14.)

Teollinen yhteiskunta on muuttumassa, ja tästä muutoksesta Beck käyttää termiä refleksiivinen modernisaatio. Termi tarkoittaa sellaisten riskiyhteiskunnan seurausten tunnustamista, joita teollinen yhteiskunta ei kykene omilla institutionalisoiduilla normeillaan mitaten käsittelemään ja sulauttamaan järjestelmäänsä. Yleensä yhteiskunnan muutokseen liittyy vallankumous tai muu selvä merkki muutoksesta, kun taas

refleksiivisessä modernisaatiossa teollisen yhteiskunnan muutos tapahtuu vaihikka ja suunnittelematta: vallankumousta ei tule, mutta uusi yhteiskunta syntyy. Refleksiivinen modernisaatio siis tarkoittaa, että toinen modernius ensiksi riisuu puitteistaan ja toiseksi puitteistaa uudelleen teolliset yhteiskuntamuodot. Tähän liittyy voimakkaasti teollisen yhteiskunnan, läntisen modernisaation voittokulun, (itse)tuhon mahdollisuus. (Beck 1994, 12-17.)

Riskikulttuurien teorioiden avulla ei voida kuitenkaan täysin tyhjentävästi ymmärtää ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen ongelmia. Ympäristökysymys viittaa hyvin erilaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, ei vain yhteen yhtenäiseen ongelmaan. Ympäristöongelmat ovat ympäristön, talouden ja politiikan suhteiden kysymyksiä. Talouden ja ympäristön suhteesta käytetään yleensä yksinkertaista näkemystä taloudellisen kasvun ja ympäristön sovittamattomasta ristiriidasta. Olennaisen tärkeää olisi kuitenkin kysyä myös "millaista kasvua, millä keinoin ja kenelle". Koska vaikka suurin osa ympäristöongelmista johtuukin taloudellisesta kasvusta, se ei kuitenkaan tarkoita, että kaikenlainen taloudellinen kasvu aiheuttaisi ympäristöongelmia. (Jokinen ym. 1995, 54-55.) 1980-luvun lopulla nousikin esille uutena talouden, politiikan ja ympäristön suhteiden hahmotustapana kestävä kehityksen strategia, jota käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Suomeen ympäristösosiologian voidaan sanoa laajenneen vasta 1990-luvun alussa. Tätä ennen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli vain muutamien tutkijoiden varassa. Tutkimus- ja julkaisutoiminta on kuitenkin huomattavasti lisääntynyt, ja tutkijat osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun. Vuosi 1991 oli ympäristösosiologisessa mielessä merkittävä, koska silloin kansallisilla Sosiologipäivillä kokoontui ensimmäistä kertaa ympäristösosiologian työryhmä. Samana vuonna käynnistyi myös merkittävä ympäristötutkimusohjelma Suomen Akatemian ja ympäristöministeriön alkaessa rahoittaa 15 osahanketta sisältänyttä kestävä kehityksen tutkimusohjelmaa. (Jokinen ym. 1995, 11).

2.1 Liikunnan ympäristösuhde

Ympäristöongelmien esiintulo liikunnan ja urheilun kentässä on sekä vasta muutaman vuosikymmenen vanha ilmiö. Ensimmäisiä kertoja ympäristöongelmien esiintulo havaittiin muun muassa Saksassa 1980-luvun alkupuolella, kun laskettelu joutui ympäristöaktivistien vastustuksen kohteeksi haitallisten vaikutustensa vuoksi herkillä luonnonalueilla. Näin ryhmän aktiivinen toiminta siis kytki liikunnan ja urheilun yhden osa-alueen osaksi ympäristöongelmien kenttää. Myös golf, moottoriurheilu, ja muutamat muut uudet lajit ovat kokeneet saman kohtalon. Kaikkia näitä lajeja yhdistää suurten ihmisjoukkojen vieminen luonnoltaan herkille alueille. (Oittinen 1998, 4.) Alussa kritiikki pyrittiin kaikin keinoin tukahduttamaan, mutta myöhemmin urheiluväen oli pakko todeta, että ihmisen toimintaa on alettu tarkastella sen laajempien yhteyksien kautta, ja että myös liikunta ja urheilu ovat osia suursaastuttajien maineessa olevista yhteiskunnan osa-alueista. Tämä on johtanut lopulta jonkinlaiseen yhteistyöhön konfliktin osapuolten välille etsiä parempia ympäristökäytäntöjä. (Oittinen 1998, 7.) Myös Suomessa ollaan ajautettu konflikteihin kiisteltäessä luonnonalueiden käytöstä. Esimerkkinä voidaan mainita Koli, jolle Lieksan kaupunki ja matkailuyrittäjät pyrkivät kehittämään matkailua muun muassa rakentamalla uusia laskettelurinteitä. Yksittäiset kansalaiset kuitenkin huolestuivat, että voimakas rakentaminen vähentäisi kansallismaiseman arvoa. Matkailurakentamisen kannattajat olivat selvästi niskan päällä vuoteen 1989, jolloin Kolin tapaus tuli valtakunnalliseksi uutisaiheeksi. Tässä vaiheessa matkailurakentamisen kannalla oli Lieksan kaupunki, maanomistajat, maakuntaliitto ja lääninhallitus. Suojelun puolesta taas toimivat paikallinen suojeluryhmä, Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiiri sekä ympäristöministeriön virkamiehet. Lopulta hallitus päätti kesäkuussa 1990 perustaa kansallispuiston lähes suojelijoiden esittämässä laajuudessa. (Rannikko 1995, 80-82.)

Liikunnan ja ympäristön suhteen tarkastelu on siis kehittynyt voimakkaasti vasta parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Ihmisen luontosuhde on yksi tärkeimmistä tutkimuskohteista. Ihmisten suhtautumista luontoon voidaan tarkastella ympäristöeettisestä näkökulmasta. Ympäristöetiikka tarjoaa yhden tarkastelukulman myös liikunnan ympäristösuhteen tarkastelulle.

2.1.1 Ympäristön eettinen tarkastelu

Ympäristöetiikassa on kyse ihmisen eettisestä suhteesta luontoon, eläimiin ja tuleviin sukupolviin. Etiikka voidaan jakaa kolmeen tasoon: analyttiseen, normatiiviseen ja empiiriseen. Analyttinen etiikka tutkii käsitteiden merkityksiä, kuten mitä “luonnon itseisarvo” tarkoittaa. Normatiivinen etiikka pyrkii vastaamaan kysymykseen, miten ihmisen tulisi toimia. Empiirisen etiikan tutkimuskohtana taas on se, miten ihmiset todella toimivat. (Vilka 1993, 11-14.) Ympäristöetiikan tehtävä voidaan nähdä suppeasta tai laajemmasta näkökulmasta riippuen siitä, miten käsite ympäristö kulloinkin määritellään. Suppeasti ympäristön käsite nähdään koskevaksi ainoastaan ihmisen muokkaamaa ja rakentamaa elinpiiriä. Tällöin ympäristöetiikan tehtävänä on tutkia lähinnä rakentamiseen ja maiseman muuttamiseen liittyviä moraalisia arvoja ja normeja. Laajemmin nähtynä ympäristö tarkoittaa ennen kaikkea elävää eli orgaanista luontoa. Tällöin tutkitaan ihmisen ja luonnon keskinäistä suhdetta, sekä sitä millainen luontoon kohdistuva toiminta on oikeutettua. (Pietarinen 1992, 7.)

Ihmisen suhteelle luontoon löytyy kaksi erilaista perustelua: antroposentrinen eli ihmiskeskeinen ympäristöetiikka ja biosentrinen eli luonto- ja elämäkeskeinen ympäristöetiikka. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin näitä kahta perustelua.

2.1.1.1 Antroposentrinen ympäristöetiikka

Antroposentrinen ympäristöetiikka perustelee suhtautumista luontoon ihmisten arvoilla ja tarpeilla. Luonto voidaan ymmärtää ihmisen hyvinvoinnin välineeksi, mutta sitä voidaan myös käyttää humanististen arvojen edistämiseen. Lisäksi ihmiset voivat käyttää luontoa palvelemaan mystisiä ja uskonnollisia tarpeitaan. Ihmiskeskeisen ympäristöetiikan mukaan ihmisellä on siis oikeus kohdella luontoa niin, että voidaan edistää ihmisen oman elämän kannalta tärkeitä päämääriä. Mitä päämääriä sitten tulisi edistää? Tätä kysymystä voidaan tarkastella pohjaten utilistiseen, humanistiseen sekä mystiseen ajattelutapaan. (Pietarinen 1992, 7-8.)

Utilistisen asennoitumisen mukaan ihmisellä on periaatteessa rajoittamaton oikeus käyttää luontoa tuotantotoiminnan välineenä. Koska luonto on vain neutraalien kausaalivoimien

alainen mekanismi, sitä tulee lähestyä ennen kaikkea energia- ja raaka-ainelähteenä. Utilismi ylistää tekniikkaa ja tiedettä, koska niiden avulla voidaan lisätä luonnon hyväksikäytön tehokkuutta ja ratkaista ihmiselämän teoreettiset ja käytännölliset ongelmat. Kiteytettynä voidaan sanoa, että koko yhteiselämän keskeinen tavoite utilistisen asennoitumisen mukaan on auttaa yhteiskuntaa ja sen jäseniä kartuttamaan varallisuuttaan ja lisäämään jatkuvasti käytettävissä olevien hyödykkeiden määrää. (Pietarinen 1992, 14.) Utilistinen elämäntapa on johtanut vakaviin ongelmiin: luonnon monimuotoisuus vähenee kovaa vauhtia ja ekojärjestelmässä tapahtuu suuria ja arvaamattomia muutoksia (Pietarinen 1993, 34). Pietarisen mukaan (ks. Oittinen 1995a, 19) utilistiset arvot ilmenevät liikunnassa voimakkaasti välineellistyneissä sekä runsaasti energiaa ja luonnonvaroja kuluttavissa lajeissa, yleensäkin sellaisissa liikuntamuodoissa, jotka edellyttävät ympäristön voimakasta muokkaamista.

Humanistiseen perinteeseen kuuluu voimakkaasti ihmisen täydellistymisen ajatus. Humanismin luontosuhteen ydinongelma onkin, miten luontoa onnistutaan muuttamaan ja kohtelemaan niin, että edistetään ihmisen älyllistä ja eettistä täydellistymistä? Humanistisen ajattelun mukaan ihminen on siis parempi muuhun luontoon nähden ja ihmisellä on oikeus muokata luontoa omien päämääriensä mukaisesti. Tarkoitus ei ole kuitenkaan luonnon alistaminen vaan sen jalostaminen, humanisoiminen, täydellistäminen. (Pietarinen 1992, 8-11.) Liikuntamuodoista erilaiset keskittymistä ja mietiskelyä vaativat lajit (voimistelu, itämaiset lajit), sosiaalisia taitoja kehittävät joukkuelajit sekä luonnossa tapahtuva liikunta edustavat humanistista ympäristöetiikkaa (Oittinen 1995a, 19).

Mystiikan päämääränä on saavuttaa ykseyden kokemus, tunne, että on yhtä jonkin äärettömän suuren ja voimakkaan kanssa. Siten mietiskelyn tai muun eläytymisen avulla pyritään saavuttamaan myös ihmisen ja luonnon ykseyden kokemus. Vastakohtana utilismille mystiikassa tiede ja tekniikka hylätään: ne tekevät luonnon henkisyydelle väkivaltaa ja turmelevat ihmisen mahdollisuuden saavuttaa ykseyden kokemus. Tämä edellyttää luonnon säästämistä ja suojelua. (Pietarinen 1992, 23-25.)

2.1.1.2 Biosentrinen ympäristöetiikka

Luonto- ja elämäkeskeisen ympäristöetiikan lähtökohtana on luonnon ja sen ei-inhimillisten olentojen hyvinvoinnin huomioonottaminen (Vilkkä 1993, 107). Elävillä olennoilla on oma itseisarvonsa joten meillä on moraalisia velvollisuuksia toisten ihmisten lisäksi myös niitä kohtaan. On ymmärrettävä, että luonto on moninaisine elämänmuotoineen jo sellaisenaan arvokas, täysin riippumatta siitä, miten luonto palvelee tai hyödyttää ihmisten pyrkimyksiä. Biosentrisen etiikan asenteista erottuu selvimmin kaksi pääsuuntausta: Eläinkeskeinen eli sentientismi ja elämäkeskeinen eli vitalismi.

Eläinkeskeinen asenne painottaa ihmisten ja eläinten yhtäläisiä piirteitä kuten kykyä tuntea kipua ja tuskaa (Vilkkä 1993, 107). Näin ollen kaikki tuntoiset organismit ovat moraalisesti merkittäviä, ja meidän velvollisuutemme on pidäytyä aiheuttamasta kärsimystä niille (Pietarinen 1992, 28-29). Eläinten oikeudet eivät kuitenkaan seuraa siitä, että ne olisivat moraalisia persoonia, vaan siitä, että ne ovat ihmisten moraalisena asenteen kohteita. Eläimillä on tiettyjä oikeuksia koska meillä on moraalisia velvollisuuksia eläimiä kohtaan. (Pietarinen 1993, 41.)

Elämäkeskeinen asenne eli vitalismi hyväksyy kaikille eläville olennoille yhtäläisen itseisarvon. Ihmiselle ei anneta etuoikeutettua asemaa, vaan kaikille eläville olennoille tulee antaa sama itseisarvoinen oikeus olemassaoloon. Näkemystä perustellaan sillä, että koska jokainen elävä olento, myös ihminen, pyrkii toteuttamaan elinvoimaansa ympäristön asettamissa rajoissa, ihminen ei toteuta muita elämänmuotoja korkeampaa olemassaoloa. (Pietarinen 1992, 31-32.) Ihminen ei voi mielin määrin ohjailla ekologisen verkoston toimintaa, koska luonnon ekojärjestelmän kaikki osat tarvitsevat toisiaan. Ihminen on vain osa maapallon bioyhteisöä niin kuin muutkin elävät olennot. (Pietarinen 1993, 42.)

Biosentrisen ympäristöetiikan mukaan toissijaisten tarpeiden tyydyttäminen ei ole sallittavaa. Kysymys kuuluukin toteuttaako ihminen ensisijaisia vai toissijaisia tarpeitaan rakentaessaan golfkenttiä, laskettelurinteitä, moottoriratoja ja niin edelleen? Pietarinen vastaa esitettyyn kysymykseen (ks. Oittinen 1995a, 19), että ihmisen vapaa-ajanviettovalinnoissa on mukavuushaluiksi luokiteltavia piirteitä, jotka eivät sovi yhteen biosentrisen ympäristöetiikan kanssa.

2.1.2 Ympäristön arvo liikunnan näkökulmasta

Arvot ovat suhteellisen yleisiä valintataipumuksia ja koskevat aina laajoja toimintakokonaisuuksia. Arvot ovat myös suhteellisen pysyviä, ihmisten sisäistämiä, joista poiketessaan ihminen tuntee mielipahaa. (Allardt 1983, 55.) Yleisiä valintataipumuksia, jotka johdattelevat ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä, kutsutaan sosiaalisiksi arvoiksi. Näillä tarkoitetaan 1) ympäristöstä opittuja, 2) yleisiä, 3) pysyviä ja 4) tavoitteita koskevia valintataipumuksia. (Allardt 1983, 51.)

Erään arvosuuntausten luokituksen ovat esittäneet Kluckhohn ja Stordtbeck (ks. Allardt 1983, 54). Heidän luokituksensa koostuu muuttujista, joilla on kolme vaihtoehtoa. Nämä kolme vaihtoehtoa asetetaan eri järjestykseen eri kulttuureissa. Kluckhohnin ja Stordtbeckin arvosuuntausluokat ovat seuraavat:

- 1) Ihmisluonteen olemus (hyvä - sekä hyvä että paha - paha).
- 2) Ihmisen suhde luontoon (alistuminen - harmonia - ylivalta).
- 3) Ajan kokeminen (menneisyys - nykyisyys - tulevaisuus).
- 4) Toiminnallisuus (oleminen - kehittyminen - tekeminen).
- 5) suhde toisiin (hierarkkinen - rinnakkainen - yksilöllinen).

Esimerkiksi Zuni-intiaanien keskuudessa suhtautuminen luontoon on järjestyksessä harmonia - alistuminen - ylivalta, kun taas länsimaisen teollisuusvaltion asukkaan järjestys on täysin päinvastainen. (Allardt 1983, 54-55.)

Arvofilosofian yksi keskeisistä erotteluista on jako itseisarvoihin ja välinearvoihin. Ensiksi mainitut ovat sinänsä tai sellaisenaan arvokkaita riippumatta siitä, voidaanko niiden avulla saavuttaa joitakin muita hyötyjä. Henkilöllä voi olla useita itseisarvoja, jotka järjestyvät hierarkkisesti painoarvonsa suhteen. Samalla asialla voi myös olla sekä itseisarvo että välinearvo. Esimerkiksi työ on sekä rahan ansaitsemisen väline mutta myös itseisarvo tekijälleen. Itseisarvon käsite liittyy voimakkaasti myös oikeuden ja hyveen käsitteisiin. Ihmisellä on oikeus tavoitella ja saavuttaa yhteisössään itseisarvoiksi tunnustettuja käsitteitä. Näin itseisarvo, oikeudet ja hyveet ovat etiikan peruskäsitteitä, jotka ylittävät

välinearvoon rajoittuvan hyötyajattelun. Välinearvothan ovat asioita, joiden uskotaan olevan hyödyllisiä jonkin muun arvokkaana pidetyn asian tavoittelemisessa. (Niiniluoto 1994, 186-187.)

Luonnon välinearvot voidaan jakaa pehmeisiin ja koviin välinearvoihin. Pehmeistä välinearvoista esimerkiksi esteettinen edellyttää luonnon säilyttämistä sellaisenaan. Liikunnan osalta pehmeää välinearvoa heijastavat monet ulkoilutyypiset lajit kuten retkeily, vaellus, suunnistus, hiihto ja niin edelleen. Kovalla välinearvolla tarkoitetaan sitä, kun luonto koetaan pelkäksi välineeksi joidenkin päämäärien saavuttamiselle. Liikuntalajit, jotka edustavat kovaa välinearvoa, edellyttävät luonnonympäristön täydellistä muokkaamista harrastamista varten. Muun muassa golf, moottoriurheilu ja laskettelu ovat tällaisia lajeja. (Oittinen 1995a, 19.)

Luonnon itseisarvot ovat toimineet pitkään edellä esiteltyjen ihmiskeskeisen ja luontokeskeisen ympäristöetiikan vedenjakajana. Luonnon itseisarvot voidaan ymmärtää päämääräarvoina eli asioina, joita me ihmiset arvostamme sellaisenaan, ilman muita syitä tai tavoitteita. Itseisarvot voidaan ymmärtää myös kokemusarvoina, välittöminä elämyksinä, jotka ovat kokijoilleen arvokkaita sinänsä. Lisäksi itseisarvoja ovat luonnon sisäiset kvaliteetit eli laatuominaisuudet, kuten eläinten ja ekosysteemien hyvinvoinnin tilat. (Vilka 1998, 20.) Kuten ymmärrämme, tällaisia luonnon itseisarvoa korostavia liikuntalajeja on vaikea löytää. Pyrkimys estää liikunnan vapaa-aikatoimintojen leviäminen uusille "koskemattomille" alueille on kuitenkin esimerkki luonnon itseisarvon kunnioittamisesta. (Oittinen 1995a, 19.)

Holmes Rolston III (1997, 210) esittää mielenkiintoisen näkemyksensä luonnon ajanvietteellisestä arvosta. Siirtyessämme työstä ajanvietteeseen, voidaan kysyä miksi nautimme luonnosta, vaikka emme tarvitse sitä enää taloudellisista tai elämää ylläpitävistä syistä? Miksi nauttimisen merkitys muuttuu hyötykäytöstä mielihyväiseen arvostukseen? Liikunnan ja urheilun kannalta luonto on ehdottoman tärkeä ihmisten aktiivisten suoritusten kannalta: ihmiset etsivät tarpeeksi jyrkkää rinnettä tulla alas suksilla tai sopivan kovaa graniittikielekettä kiipeilykiiloille. Näissä esimerkeissä luonto toimii vain taidon ja nautinnon leikkikenttänä: luonnolla on viihteellistä arvoa, koska se on paikka, jossa he voivat näyttää osaamisensa. Toiset taas pitävät luonnollisia ominaisuuksia tärkeinä

katsellessaan kumpupilvien kerääntymistä tai kuunnellessaan uroshirven toivotusta. Heille luonnon arvot ilmenevät näytettäessä heille luonnon ilmiöitä. Nämä kaksi ajanvietteellistä arvoa voidaan kuitenkin yhdistää, esimerkiksi kun vuorikiipeilijä nauttii kiipeämisestä aiheutuneesta rasituksesta ja samalla pysähtyy matkan varrella ihailemaan mahtavaa vesiputousta. Usein nämä arvot ovat kuitenkin mahdottomia yhdistää. Urheiluihmisen mielestä on naurettavaa väittää, että kotilovilistäjällä on enemmän ajanvietteellistä arvoa kuin patojen takana olevilla tekojärvillä, kun taas naturalistin mielestä on ruokotonta hävittää harvinainen elämänmuoto vesihiihtopaikan luomiseksi. Kummat arvot tulevatkaan olemaan tärkeämpiä seuraaville sukupolville? Voimme aina rakentaa padon, mutta lajin hävittämistä emme koskaan saa tekemättömäksi. (Holmes Rolston III 1997, 210-211.)

2.1.3 Liikunnan ympäristövaikutuksia

Lähestulkoon kaikki liikunta aiheuttaa ympäristövaikutuksia. Jopa niin sanotut luonnolliset liikuntamuodot kuten melonta, surffausta, vuorikiipeily, hiihto ja purjehdus aiheuttavat paineita ympäristölle. Lajien tultua yhä suosittumiksi ne vievät yhä enemmän liikunnan harrastajia koskemattomille alueille ja näin edesauttavat ekosysteemin vaurioitumista. Tuhoa tekevät myös erilaiset ”off-road” -moottoriturheilun muodot. (Oittinen 1995, 35.) Kestävän kehityksen periaatteita vastaan sotii myös erilaisten tekoympäristöjen rakentaminen. Tällaisia tekoympäristöjä ovat muun muassa latujen lumettaminen, golfkenttien kastelu ja lannoittaminen, luisteluratojen jäädyttäminen silloin kun ei ole pakkasta ja niin edelleen.

Ojala (ks. Oittinen 1995, 36) jakaa liikuntapaikat enemmän tai vähemmän haitallisiin riippuen siitä, kuinka paljon ne kuluttavat energiaa ja muita luonnonvaroja. Paljon energiaa kuluttavia liikuntapaikkoja ovat jäähallit, uimahallit, keinolumentusalueet ja tekojääradat. Luonnonvaroja kuluttavia liikunta- ja urheilumuotoja taas ovat golf, autoilu, veneily, moottorikelkkailu, autourheilusta sekä runsaaseen veden käyttöön perustuvat liikuntamuodot.

Liikunnan ympäristövaikutuksista puhuttaessa yleisimmin keskustelussa esiin nousevat vain suorat ympäristövaikutukset esimerkiksi autourheilusta sekä yleisötapahtumien jätehuollosta. Liikunnan yhteys ympäristöongelmiin on kuitenkin yleistä näkemystä

monimuotoisempi. Liikuntapaikkojen rakentamisen ja ylläpidon vaikutusten lisäksi myös itse liikuntasuoritukset ja liikunnan harrastamiseen liittyvät toiminnot vaikuttavat ympäristöön välillisesti ja välittömästi. Kuviossa 1. on esitetty liikunnan ja urheilun ympäristövaikutuksia. (Suomalainen 1999).

KUVIO 1. Liikunnan ja urheilun aiheuttamat ympäristövaikutukset voidaan jakaa välittömiin ja välillisiin vaikutuksiin (Suomalainen 1999).

Liikuntasuoritukseen liittyvät vaikutukset	Muun muassa maaston kuluminen ja päästöt ilmaan	Muun muassa varusteiden valmistuksen ja käytöstä poistamisen vaikutukset
Liikuntapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitoon liittyvät vaikutukset	Muun muassa maankäytön vaikutukset ja energiankulutus	Muun muassa energiantuotannon ja liikennejärjestelyjen vaikutukset
Liikunnan harrastamiseen liittyvien toimintojen vaikutukset	Muun muassa liikenteen päästöt ja tapahtumissa syntyvät jätteet	Muun muassa tapahtumien ruokien tuottamisen ja pesuveden lämmityksen vaikutukset

Jägemann (1997, 183) esittää mielenkiintoisen näkemyksensä liikunnan ja ympäristön suhteesta. Hän näkee suhteessa kaksi puolta: liikunta on sekä ”uhri että rikollinen”. Toisin sanoen ympäristön tila vaikuttaa urheilun ja liikunnan harrastamiseen, toisaalta harrastaminen vaikuttaa ympäristöön. Uhrin asemaa Jägemann perustelee seuraavasti: Moni ihminen hakee kontaktia ja yhteyttä luontoon juuri liikunnan kautta, ja tämän on tehnyt lähes mahdottomaksi luonnon jatkuva tuhoaminen ja hyväksikäyttö. Maisemasta on tullut monotoninen ja vähemmän viehättävä. Lisäksi ympäristön tilalla on myös niin sanottujen ”henkisten” vaikutusten lisäksi suurempia vaikutuksia urheilijoiden terveyteen. Esimerkiksi vesistöjen laatu ja suuri bakteeripitoisuus ovat johtaneet vakaviin ihosairauksiin ja jopa kuolemaan sukeltajilla ja melojilla. Toinen suuri ongelma on kesäisin esiintyvä suuri otsonipitoisuus, joka aiheuttaa rasituksessa terveydellisiä ongelmia lapsille, vanhuksille ja astmaatikkoille. Myös muut ilmansaasteet ovat vahingollisia varsinkin kestävyysurheilijoille. Toisen ryhmänsä muodostavat rakennetut liikuntapaikat ja niiden valmistusmateriaalit kuten asbesti ja formaldehydi, jotka ovat vuosien varrella

osoittautuneet erittäin haitallisiksi. Valitettavasti urheiluihmisten keskuudessa vallitsee edelleen välinpitämätön asenne näitä epäkohtia kohtaan: ” Eihän nyt pieni määrä myrkkyä ketään tapa...”. Sitä paitsi nämä ympäristöhaitat sotivat myös Sport for all –periaatetta vastaan. Urheiluihmisten pitäisi päinvastoin tehdä kaikkensa pysäyttääkseen negatiivisen kehityksen liikkumisympäristössään. (Jägemann 1997, 185-186.)

Jägemannin (1997, 188) mielestä suurimpia ongelmia tällä hetkellä aiheuttavat moottoriurheilu, vesiurheilu, talviurheilu sekä uudet muotilajit kuten lumilautailu, maastopyöräily, koskenlasku ja niin edelleen. Lisäksi urheilulla on merkittäviä epäsuoria ympäristövaikutuksia. Näitä aiheuttavat liikunnan takia lisääntynyt liikenne sekä liikunnan takia tarvittava infrastruktuuri kuten parkkipaikat, hotellit ja muut rakennukset, unohtamatta energian ja veden suurkulutusta. Myös urheiluvaate- ja urheiluvälineteollisuus aiheuttavat epäsuoria ympäristövaikutuksia. Valitettavasti urheilu ja liikunta ovat yleensä samanaikaisesti sekä uhreja että rikollisia. Esimerkiksi liikuntapaikkojen kaukainen sijainti aiheuttaa usein auton pakollisen käytön sekä ennen että jälkeen liikuntasuorituksen.

Jägemann (1997,190-192) tarjoaa kolmea eri tason ratkaisuvaihtoehtoa liikunnan ja ympäristön välisten konfliktien selvittämiseen. Ensimmäinen taso muodostuu poliittisesta ja lainsäädännöllisestä kehikosta. Toinen taso on suunnittelun taso. Tämä taso tulee olemaan ehkä kaikkein tärkein taso tulevaisuudessa, koska hyvällä etukäteissuunnittelulla pystytään välttämään useiden konfliktien syntyminen. Tärkeä rooli ympäristökonfliktien välttämässä on myös kolmannella, ympäristökasvatuksen, tasolla, joka käsittelee urheiluihmisten asenteita, tietoja ja tekoja. Jokaisen yksilön käyttäytyminen on tärkeää ja vaikuttaa ympäristöongelmien synnyttämiseen tai ennaltaehkäisemiseen. Urheilu on myös hyvä kenttä yleisen ympäristötietouden opettamiseen. Ympäristökasvatuksen toteuttamisen suhteen kannattaa kuitenkin olla realistinen. Jägemann suositteleeekin tuomaan esille näkökulmaa liikunnasta ja urheilusta huonojen ympäristöolosuhteiden uhreina ja näin painottaa ympäristönsuojelun tärkeyttä. Valitettavan usein oppiminen menee perille vasta oman kärsimyksen kautta. (Jägemann 1997, 192.)

2.1.4 Kestävä kehitys ja liikunta

Brundtlandin vuonna 1987 johtaman YK:n ympäristökomission raportti "Our common future" toi termin kestävä kehitys suuren yleisön tietoisuuteen. Kestävän kehityksen perusajatuksena on yhdistää taloudellinen toiminta, ympäristönsuojelu sekä nykyisten ja tulevien sukupolvien tarpeentyydytys yhteen tavalla, joka kohottaa kehitys- ja ympäristöpolitiikan laadullisesti uudelle tasolle. Brundtlandin komission mukaan kestävä kehitys määritellään seuraavasti: "Kestävällä kehityksellä pyritään tyydyttämään nykytarpeet ja täyttämään tämän päivän toiveet luopumatta kyvystä tehdä niin myös tulevaisuudessa". (Ollikainen 1991, 110-111.) Määritelmä merkitsee ennen kaikkea vastuun ottamista luonnosta, ihmiskunnasta ja tulevaisuudesta. Jokaisen ihmisen tulisi ottaa kestävä kehitys huomioon kaikessa toiminnassa; toiminta täytyy sopeuttaa luonnon asettamiin reunaehtoihin. (Kansallinen ympäristökasvatusstrategia 1992, 15.)

Myös liikuntaan ja vapaa-aikaan liittyvässä toiminnassa tulisi ottaa kestävä kehityksen asettamat tavoitteet huomioon. Voidaan miettiä mitä vaikutuksia ihmisellä on liikunnan kautta ympäristöönsä, minkälaista on ympäristön kannalta hyväksytty liikunta? Vaikka liikunnan on todettu parantavan ihmisten hyvinvointia ja liikuntaympäristön kehittäminen parantaa ihmisen elämänlaatua, voidaan silti pohtia missä menee raja jossa liikunnan ympäristövaikutukset nousevat merkittävämmiksi kuin siitä koituva hyöty rajatuille ihmisryhmille? Kestävän kehityksen kannalta täytyy siis miettiä, mikä on sekä ympäristön kannalta mahdollisimman haitatonta että ihmisen kannalta tarkoituksenmukaista liikuntaa. (Oittinen 1995b, 20-21)

Cachayn mukaan (ks. Oittinen 1995b, 21) liikunta ja urheilu ovat väistämättä ajautuneet konfliktiin ympäristön kanssa. Vapaa-aika on lisääntynyt ja vaatimukset sen viettopaikoille kasvaneet. Ongelmallisia ovat esimerkiksi golfkentät ja laskettelukeskukset jotka vaativat laajoja alueita ja kuluttavat paljon luonnonvaroja. Luonnonvaroja taas säästävät ilman erityisvälineitä tapahtuva ulkoilu ja ulkoilureittien käyttö. (Oittinen 1995b, 22;37)

Kestävän kehityksen kanssa ristiriidassa Ojalan mukaan (ks. Oittinen 1995b, 37) ovat liikuntapaikat ja -lajit, jotka kuluttavat paljon energiaa, tuhlaavat luonnonvaroja, joilla on

pienet käyttäjämäärät ja suuret käyttökustannukset. Kestävän kehityksen kannalta suotuisia taas ovat niin sanotut perusliikuntapaikat, joiden käyttökustannukset ovat edullisia, harrastajamäärä suuri eli ne palvelevat suuria väestöryhmiä, ja ne on tarkoitettu ensisijaisesti kunto- ja virkistysliikunnan tarkoituksiin. Niillä on myös mahdollista harrastaa monipuolisesti liikuntaa eri vuoden-, viikon- ja vuorokauden aikoina.

2.2 Ympäristöasenteet

Yksi ympäristösosiologian keskeiseksi tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteeksi nostettu alue on ihmisten ympäristöasenteiden selvittäminen. Asenteet määritellään taipumukseksi reagoida hyväksyvästi tai hylkäävästi johonkin asiantilaan, henkilöön tai esineeseen. Ne ovat usein hyvin pintapuolisia ja saattavat muuttua nopeasti. Asenteissa voidaan erottaa useita eri ulottuvuuksia. Niillä on erilainen sisältö, jolloin tarkoitetaan asenteen tiedollista osatekijää. Asenteilla saattaa olla myös erilainen intensiteetti, jolla viitataan tunnepitoiseen osatekijään. Lisäksi asenteet vaihtelevat paljon sen mukaan, missä määrin ne ovat todellisia toimintavalmiuksia. (Allardt 1983, 55.)

Pehkonen (ks. Haavisto 1993, 47-48) jakaa suomalaisten ympäristöasenteet koviin ja pehmeisiin arvoihin perustuviin asenteisiin. Asenteiltaan pehmeiden arvojen kannattajat ovat huolissaan ympäristöstä, suhtautuvat kriittisesti talouskasvuun, käsittävät ihmiskunnan luonnon osaksi eikä sen valloittajaksi, suhtautuvat myönteisesti vihreään liikkeeseen, tasa-arvoon, kehitysapuun, rauhanliikkeeseen ja ulkomaalaisiin. Kovien arvojen kannattajat taas kannattavat taloudellisuus-, tehokkuus- ja kasvunäkökohtia ja suhtautuvat torjuvasti vaihtoehtoliikkeisiin.

Pääasiassa suomalaiset kuitenkin kallistuvat ympäristöasenteiltaan pehmeisiin arvoihin. Kyselyjen mukaan hyvä ympäristö arvostetaan korkealle ja ympäristönsuojeluun suhtaudutaan varsin myönteisesti. Asennemyönteisyys ei kuitenkaan valitettavasti aina realisoidu vastaavana käyttäytymisenä. Ympäristön etusijalle asettaminen ja ympäristönsuojelun vilpitön tukeminen eivät siten johda automaattisesti ympäristöystävällisiin valintoihin. Ihmiset eivät myöskään aina tiedosta oman käyttäytymisensä vaikutuksia ympäristöön. On myös vaikea tunnustaa vähät välittävänsä ympäristön tilasta, kun huoli ympäristöstä on sosiaalisesti jopa toivottua. Tähän liittyy

vapaamatkustamisen ongelma: muiden toivotaan käyttäytyvän ympäristöystävällisesti kun itse haluttaisiin vain nauttia tuloksista. (Uusitalo 1993, 58;60-61.)

2.2.1 Suomalaisten ympäristöasenteet

Suomalaisten asenneilmastoa, ja siinä yhteydessä suhtautumista ympäristöasioihin, on tutkittu useamman vuosikymmenen ajan. Puhtaasti ympäristöasioihin keskittyneitä tutkimuksia on kuitenkin tehty vasta 1980-luvulta lähtien.

Vesi- ja ympäristöhallituksen vuonna 1994 teettämä Ympäristöasennebarometri (Kaila-Kangas, Kangas & Piirainen) perustuu koko maan kattavaan kyselyaineistoon, joka kerättiin 1501 kansalaiselta (20-70 -vuotiailta). Tarkoituksena oli hankkia tietoa kansalaisten ympäristöä koskevista arvoista, asenteista ja tiedoista. (Kaila-Kangas ym. 1994, 3.) Ympäristöasennebarometri osoittaa selvästi, että suomalaiset ovat huolissaan ympäristön pilaamisesta ja saastumisesta. He seuraavat ympäristön tilaa koskevia uutisia ja tietävät hyvin varsinkin sellaiset ympäristöongelmat, joita on käsitelty tiedotusvälineissä. Tiedotusvälineillä onkin paljon valtaa ympäristötietoisuuden muotoutumiseen.

Omalla asuinpaikalla ei uskota olevan ympäristöongelmia yhtä usein kuin koko Suomessa. Silti vain puoli prosenttia on sitä mieltä, ettei Suomea uhkaa mikään vakava ympäristöongelma. Käyttäytymistavoista tiedusteltaessa haastatelluista 38 prosenttia ilmoitti muuttaneensa käyttäytymistapojaan tai kulutustottumuksiaan ympäristössä havaitsemiensa muutosten seurauksena. Tämä ilmenee muun muassa kotitalousjätteiden lajitteluna ja ympäristöystävällisten tuotteiden käyttämisenä. Huoli ympäristöstä ei kuitenkaan aktivoi suomalaisia toimimaan alan järjestöissä, sillä vain kolme prosenttia toimii niissä. Runsas kolmannes on kuitenkin joskus allekirjoittanut ympäristöasioita koskevia adresseja tai tukenut taloudellisesti jotain ympäristöjärjestöä. (Kaila-Kangas ym. 1994, 122-123.)

Ongelmajätteistä huolehditaan hyvin, sillä 84 prosenttia vastanneista ilmoitti yleensä hävittävänsä ne asianmukaisesti. Vain kaksi prosenttia ei koskaan huolehdi ongelmajätteistä. Nuorempi sukupolvi tietää ja on enemmän huolissaan ympäristöasioista

kuin vanhempi sukupolvi. Tämä ei kuitenkaan näy käyttäytymisessä, sillä vanhempi sukupolvi huolehtii esimerkiksi kotiinsa kertyvistä ongelmajätteistä paremmin kuin nuoremmat. Nuoret myös jättävät auton kotiin ympäristösyistä harvemmin kuin muut ikäluokat. (Kaila-Kangas ym. 1994, 123.)

Vain 15 prosenttia uskoo, että tiede ja tutkimus kykenisivät ratkaisemaan ympäristöongelmat. Vastanneista 82 prosenttia on sitä mieltä, että ihmisen suhtautumista ympäristöön määrää aivan liian paljon taloudellinen hyötyajattelu. Useampi kuin joka toinen uskookin, ettei ympäristöongelmia voi ratkaista ilman että luovutaan nykyisestä hyvinvoinnin tasosta. (Kaila-Kangas ym. 1994, 124.)

Useamman kuin kolmen neljästä mielestä ympäristönsuojelua ei oteta päätöksenteossa riittävästi huomioon. Lähinnä uskotaan, että poliitikot pyrkivät kaunistelemaan ympäristön tilaan liittyviä asioita oman ja puolueensa edun mukaan. (Kaila-Kangas 1994, 124-125.)

Nuorten ympäristöasenteita selvittää Järvisen vuonna 1995 tekemä tutkimus Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja?, joka käsittelee suomalaisten nuorten (pääosin 15-17 -vuotiaiden) asennoitumista ympäristönsuojelun eri ulottuvuuksiin. Tutkimuksen mukaan ympäristön tila huolestuttaa nuoria. Erityisesti he ovat huolissaan radioaktiivisesta saastumisesta ja myrkkujen leviämisestä ympäristöön. Teollisuutta pidetään Suomessa suurimpana ympäristöongelmien aiheuttajana. Nuoret ovat valmiita tekemään töitä paremman ympäristön puolesta kuitenkin niin, ettei se tapahdu oman elintason kustannuksella. (Järvinen 1995, 9.) Suomen ympäristön tilaa pidetään parempana kuin maapallon ympäristön tilaa keskimäärin. Tutkimuksen mukaan tytöt ovat systemaattisesti poikia ympäristötietoisempia. Myös huolestuneisuus ympäristöstä sekä ympäristöystävällinen käyttäytyminen ja uhraukset ympäristön hyväksi ovat paljon yleisempiä tyttöjen kuin poikien keskuudessa. Enemmistö nuorista toimiikin ympäristön hyväksi lähinnä valitsemalla ympäristöystävällisiä tuotteita. Luontoa pyritään täten suojelemaan pikemminkin yksittäisinä kuluttajina kuin tietyn yhteisön jäseninä. Nuoret korostavat yksilön vastuuta ympäristönsuojelussa, silti todellinen toiminta ympäristön suojelemiseksi on jäänyt vähäiseksi.

Nuorten mielestä yhteiskunnan tulisi torjua ympäristöhaittoja erityisesti kasvatuksen ja valistuksen sekä lainsäädännön keinoin. (Järvinen 1995, 59-60.) Ympäristökasvatus tunnustetaan siis tärkeäksi jo nuorten keskuudessa, mutta tarjotaanko sitä heille?

Uusin Suomalaiset ja ympäristö –tutkimus vuodelta 1998 kuvaa tämänhetkisten ympäristöasenteiden lisäksi myös niiden muuttumista 80-luvulta lähtien. Raportin mukaan suomalaiset ovat muun muassa alkaneet omaksua Bruntlandin komission (1987) ajatuksia kestävästä kehityksestä, sillä heidän mielestään taloudellinen kasvu ja ympäristönsuojelu ovat entistä enemmän mahdollisia samanaikaisesti. Niitä ei myöskään koeta keskenään ristiriitaiseksi tai toisensa poissuleviksi tavoitteiksi. (Tulokas 1998, 7.)

Tanskanen (1997, 7) tutkimuksessa Suomalaiset ja ympäristö kansainvälisestä näkökulmasta vertaillaan suomalaisten ympäristöasenteita muiden Euroopan maiden kansalaisten ympäristöasenteisiin. Tuloksista käy ilmi, että ihmisiä huolestuttavat enemmän globaalit ja globaaleiksi luokiteltavat kansallisen tason ongelmat kuin paikallisen tason ongelmat. Kansalaiset ovat valmiita myös omiin uhrauksiin. Varsinkin teollisuusmaissa ollaan valmiita maksamaan korkeampia veroja ja kannatetaan oman elintason laskua ympäristön hyväksi. Myös ristiriita ympäristöasenteiden ja toiminnan välillä näyttää lieventyvän, tosin tietyllä osalla kansalaisia näyttää edelleen olevan selvää pyrkimystä vapaamatkustajuuteen. Suomalaisten ympäristöasenteet poikkeavat monin osin muista maista. Suomalaiset ovat keskimääräistä vähemmän huolestuneita ympäristöongelmista eivätkä ole yhtä valmiita omiin uhrauksiin ympäristön hyväksi. Selvästi muita teollisuusmaita enemmän uskotaan siihen, että tiede ja teknologia ratkaisevat tulevaisuudessa ympäristöongelmat. Suomalaiset ovat kuitenkin aktiivisia lasin ja paperin kierrättäjiä ja he myös antavat tavalla tai toisella tukensa ympäristöjärjestöille. (Tanskanen 1997, 7;19.)

2.2.2 Opettajat ja ympäristö

Järvikoski ja Kemppainen (1991) ovat tehneet tutkimuksen “ammattiryhmät ja ympäristökysymys“. Yhtenä ammattiryhmänä tutkimuksessa oli opettajat. Tulosten mukaan opettajat olivat ammattiryhmänä eniten huolestuneita ympäristöongelmista. Jopa 95 prosenttia heistä oli huolestunut vesistöjen saastumisesta, 85 prosenttia jätemäärien kasvusta. Samoin luonnonmaiseman tuhoutuminen huolestutti 85 prosenttia vastanneista opettajista. (Järvikoski & Kemppainen 1991, 32-33.) Kysyttäessä suhtautumista taloudellisen kasvun rajoittamiseen vain sairaanhoitajat (86-96 %) olivat opettajia enemmän talouskasvun rajoittamisen ja yhteiskunnan muutosvauhdin hillitsemisen kannalla. Opettajista 92 prosenttia oli sitä mieltä, että yhteiskunta ei ole osannut käyttää luonnonvaroja harkitusti ja 95 prosentin mielestä saastuminen on edennyt vaaralliselle tasolle. Opettajien suhtautuminen teknologiaan ja ydinvoimaan on merkittävän varauksellista. Vaikka 70 prosenttia oli sitä mieltä, että tiede ja teknologia ovat parhaat toivomme tulevaisuudessa, kuitenkin 78 prosenttia ilmoitti ydinjätteiden varastoimisen Suomeen olevan liian vaarallista. Ympäristönsuojelu vastaan talous vastakkainasettelussa opettajien kanta oli selvä. Vain neljä prosenttia oli sitä mieltä että taloudellinen kasvu on asetettava ympäristönsuojelun edelle. (Järvikoski & Kemppainen 1991, 36-47.) Kysyttäessä käsitystä yksilön vaikuttamismahdollisuuksista ympäristöasioissa kaikki vastaajat näkivät, että ihmisellä on ainakin jonkinlaisia vaikuttamismahdollisuuksia. Eniten yksittäisen ihmisen vaikuttamismahdollisuuksiin luottivat sairaanhoitajat, teollisuusjohtajat ja opettajat. Ympäristötietoisuuteen liittyy asenneaspektin lisäksi toiminta. Asenteiden perusteella ei juurikaan pysty ennustamaan sitä, miten ihminen toimii. Kaikki ammattiryhmät kierrättivät jätepaperia ja vaihtopulloja. Sairaanhoitajat, opettajat ja teollisuusjohtajat toimittivat muita ammattiryhmiä useammin vanhat vaatteet kiertoon. (Järvikoski & Kemppainen 1991, 50-56.) Tutkimus siis osoittaa opettajien olevan ympäristökysymyksissä yksi valveutuneimmista ammattiryhmistä.

3 LIIKUNTAKASVATUKSEN JA YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SUHTEESTA

Tämän luvun tarkoituksena on antaa kuva siitä, mitä ympäristökasvatus on, sekä sen ja liikuntakasvatuksen asemasta Suomen koulujärjestelmässä. Edellä esitetyt ympäristöasenteet heijastuvat ympäristökasvatukseen ja etenkin sen toteuttamiseen: opettajan ympäristöasenteet luovat pohjan myös hänen toteuttamalleen ympäristökasvatukselle.

3.1 Liikuntakasvatus Suomen koulujärjestelmässä

Opetushallituksen (1994b, 107) julkaisema Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet määrittelee liikuntakasvatuksen seuraavasti: "Koululiikunnan tehtävä on kasvattaa lapsia liikkumaan ja liikunnan avulla. Liikunnan käsite tulee nähdä laaja-alaisesti siten, että siihen kuuluu perinteisten liikuntalajien harrastamisen lisäksi aktiivinen liikkuminen eri elämäntoiminnoissa, kuten vapaa-ajan askareissa, luonnossa ja liikenteessä". Lukion opetussuunnitelman perusteissa opetushallitus (1994a, 106) nimeää liikunnanopetuksen tavoitteeksi, että oppilas omaksuu liikunnallisen elämäntavan, pitää huolta hyvinvoinnistaan, tutustuu eri lajeihin ja löytää siten oman tapansa harrastaa liikuntaa. Lisäksi oppilas edistyy itsensä tuntemisessa ja rohkenee ilmaista itseään. Myös kansallisen ja kansainvälisen liikuntakulttuurin tunteminen mainitaan yhdeksi tavoitteeksi.

Ympäristökasvatusta ei tuoda juurikaan esille osana liikuntakasvatusta. Liikuntaa ei myöskään todeta niiden oppiaineiden joukossa, joita pidetään ympäristökasvatuksen kannalta tärkeinä aineina. Näitä aineita ovat muun muassa biologia, maantieto, fysiikka ja kemia. (Opetushallitus 1994b, 32.) Kuitenkin liikuntakasvatus tarjoaa erinomaiset puitteet ympäristökasvatuksen toteuttamiselle. Liikuntakasvatuksen tavoitteet tulisi pyrkiä näkemään entistä laajempina ja huomata niihin kätkeytyvät mahdollisuudet muuhunkin, kuin vain liikunnallisten taitojen opettamiseen. Liikunnan kautta oppilas tutustuu konkreettisesti luonnonympäristöön ja saa mahdollisuuden tarkastella ihmisen

luontosuhdetta omien kokemustensa kautta. Liikunnan opettajien tulisi täten alkaa enemmän arvostaa eettistä kasvatusta suorituspainotteisten tekijöiden ja kuntotekijöiden rinnalla. (Oittinen 1995b, 87.)

3.1.1 Liikuntakasvatuksen opiskelijoiden koulutus Suomessa

Liikuntapedagogiikkaa voi Suomessa opiskella yliopistollisena oppiaineena vain Jyväskylän yliopiston Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan Liikuntakasvatuksen laitoksella. Vuosittain koulutukseen otetaan 22 tyttöä ja 22 poikaa suorittamaan pääaineenaan liikuntapedagogiikkaa. Tutkinto tähtää liikuntatieteiden maisterin tutkintoon. Opettajankoulutuksen pedagogiset opinnot sisältyvät tutkintoon sivuaineen asemassa. (Jyväskylän yliopisto 1998, 11).

Liikuntapedagogiikan perusopinnojen tavoitteena on perehdyttää liikuntapedagogiikan, didaktiikan ja eri liikuntamuotojen perusteisiin sekä opetustyöhön. Aineopinnot tähtäävät täydentämään edellä mainittuja sekä soveltamaan niitä. Tarkoituksena on lisäksi tutustuttaa liikuntapedagogisen tutkimustyön perusteisiin. Syventävät opinnot perehdyttävät opiskelijan syvällisesti liikuntapedagogiikan teoriaan ja antavat mahdollisuuden erikoistua johonkin liikuntapedagogiikan tai didaktiikan erityisalueeseen. (Jyväskylän yliopisto 1998, 25.)

Ympäristökasvatusta ei mainita opinto-oppaassa osana liikuntapedagogiikan opintoja. Tosin luonnossa tapahtuvien lajien, kuten suunnistus ja hiihto, yhteydessä opetetaan myös jonkin verran ympäristöstä ja luonnosta sekä siellä liikkumisesta. Esimerkiksi jokamiehen oikeuksien läpi käyminen kuuluu suunnistuksesta pidettävään luentosarjaan. Wahlströmin (1995, 99) mukaan korkeakoulujen opetussisältöjen ja –menetelmien tulisi kuitenkin tukea opiskelijoiden kokemusta siitä, että he voivat yksilöinä vaikuttaa ympäristön suojelemiseen ja että heillä on taitoja ratkaista ympäristöongelmia. Tämän puute johtuu pitkälti siitä, että korkeakouluopetukselle on ollut tyypillistä esittää opittava kovin abstraktisti puheen ja tekstien välityksellä. Tällöin omakohtaisen elämyksen tuottamat arvoristiriidat ja monitahoinen problematisointi jäävät helposti muodostumatta. Koska vasta käytännön ymmärryksestä nousee teoreettisen tiedon merkitys, tulisi korkeakouluopetuksessa

painottaa toimintatutkimusta ja käytännön harjoitusten liittämistä osaksi opetusta. (Wahlstöm 1995, 98-99.) Näillä keinoin tulisi ympäristökasvatus huomioida myös liikuntakasvatuksen opiskelijoiden koulutuksessa.

3.2 Ympäristökasvatus Suomen koulujärjestelmässä

Koulutuksen eri tasoilla opetussuunnitelman laatimisprosessi etenee eri tavoin. Valtioneuvosto antaa opetusta varten tuntijaon, jossa määritellään kunkin opetusaineen opetukseen käytettävä aika. Lisäksi kunnat laativat kuntakohtaiset opetussuunnitelmat sekä peruskoulua että lukiota varten. Ammatilliset oppilaitokset laativat omat suunnitelmansa koulutusammattikohtaisesti. Opetussuunnitelmat toteutuvat lopullisesti vasta koulutasoilla, joissa muokataan vuosittaiset opetussuunnitelmiin perustuvat työsuunnitelmat. Ympäristökasvatusta pyritään opettajista riippuen integroimaan kaikkiin opetettaviin aineisiin. Suunnittelu pitäisi tapahtua laajapohjaisena yhteistyönä opettajakunnan kesken, koska ympäristökysymykset ovat monialaisia. Eri oppiaineiden oppisisältöjen yhteiset aiheet olisi saatava täydentämään toisiaan. (Kansallinen Ympäristökasvatusstrategia 1992, 23-24.) Liikunnan aineenopettajat toimivat pääasiassa peruskoulun yläasteella, lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Osa työskentelee myös isoissa kouluissa ala-asteen liikunnanopettajana. Ympäristökasvatuksen tietoisuuden lisäämiseksi aineenopettajien koulutuksessa ja ennen muuta opetusharjoittelussa tulisi kiinnittää huomiota eri oppiaineiden yhteisten ympäristökasvatushankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen (Kansallinen Ympäristökasvatusstrategia 1992, 42).

Seuraavassa käydään läpi ympäristökasvatukselliset tavoitteen niillä koulutustasoilla, joilla liikunnan aineenopettajat pääosin työskentelevät.

Peruskoulu. Ympäristökasvatus voidaan sisällyttää opetussuunnitelmaan oppiainerajat ylittävänä aineena. Opetushallituksen (1994b, 36) julkaiseman Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994 mukaan ympäristökasvatuksen keskeisenä tavoitteena on luonnon moninaisuuden vaaliminen ja kestävän kehityksen edistäminen. Tarkoituksena on auttaa oppilasta ymmärtämään ihmisen riippuvuus luonnonvaroista ja ympäristön tilasta, niin että opiskelu herättäisi tahtoa toimia vastuullisesti ja oikeudenmukaisesti. Ympäristökasvatus pyrkii saamaan oppilaat ajattelemaan omia arvojaan ja

ympäristökäyttäytymistään. Ympäristökasvatuksen myötä oppilas oppii arvioimaan luonnon ja rakennetun ympäristön vaikutusta suhteessa elämänlaatuun ja terveyteen.

Lukio. Lukion opetussuunnitelman perusteet 1994 painottavat kestävä kehityksen tärkeyttä ympäristökasvatuksessa. Kasvatuksen tulisi täten tähdätä kehityssuunnan ohjaamiseen kestäväksi. Opetuksen tulee luoda visioita, moraalia ja osaamista, jota tarvitaan yksilöinä, kun yhteistyössä pyritään korjaamaan kulttuurievoluution suuntaa. (Opetushallitus 1994a, 16.) Myöskään lukiossa ympäristökasvatus ei ole omana oppiaineenaan, vaan sen sisältöjä on hajallaan eri oppiaineissa. Jossain lukioissa on järjestetty kuitenkin erillisiä ympäristökasvatuskursseja. Lukion opiskelijan tulisi saada riittävät tiedot ympäristöstä, jotta hän kasvaisi kykeneväksi punnitsemaan ympäristöä, yhteiskuntaa ja itseään koskevia arvoja. (Kansallinen Ympäristökasvatusstrategia 1992, 29.)

Ammatillinen koulutus. Valtakunnallisen opetussuunnitelman yleisessä osassa on määritelty ammatilliselle koulutukselle asetetut elinympäristöön ja luonnonsuojeluun liittyvät tavoitteet. Yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on kasvattaa ihmisiä, jotka tuntevat vastuuta ympäristöstään ja pyrkivät omalta osaltaan edistämään luonnon ja elinympäristön suojelua ja poistamaan työn ympäristölle aiheuttamia haittoja. (Kansallinen Ympäristökasvatusstrategia 1992, 30.)

Vuoden 1993 uusissa ehdotuksissa peruskoulun ja lukion opetussuunnitelman perusteiksi on vahva eettinen lataus: "Oppivelvollisuuskoulun sosiaalistavasta tehtävästä johtuu, että sen tulee välittää opetus- ja kasvatustyössään niitä arvoja, joita yhteiskunnan säilyminen ja kehittäminen edellyttävät." Johtopäätöksenä on, että: "koulun kaikessa opetus- ja kasvatustyössä tulee painottua eettisen kasvun tukeminen, esteettiseen kokemiseen ohjaaminen, kulttuuri-identiteetin ja kansainvälisyyden vahvistaminen, kansalaisyhteiskunnan jäseneksi kasvattaminen, terveellisten elämäntapojen omaksuminen ja kestävä kehityksen edistäminen." Nämä periaatteet koskevat myös ympäristökasvatusta. (Niiniluoto 1994, 195.)

3.3 Luonnonsuojeluopetuksesta ympäristökasvatukseksi

Suomalaisen ympäristökasvatuksen juuret ulottuvat 1940-luvulle, aatteellisen luonnonsuojelun syntyajoille. Luonnonsuojelu oli tällöin alkuperäisen luonnon pelastamista kokonaan tuhoutumasta kulttuurin jalkoihin. Tehtäväkentän laajentuessa 1970-luvulla otettiin uusi käsite käyttöön: luonnonsuojelu vaihtui ympäristönsuojeluksi. Tällöin myös termi luonnonsuojeluopetus vaihtui ympäristönsuojeluopetukseksi. Tämä jäi kuitenkin käsitteenä varsin lyhytaikaiseksi koska jo 70-luvun puolivälin jälkeen otettiin käyttöön vielä nykyisinkin käytössä olevaa termi ympäristökasvatus. Nykyisin termillä tarkoitetaan vielä selvemmin myös kasvatusa kestävään kehitykseen eli "kehityskasvatusta". (Venäläinen 1993, 13-16.)

3.4 Mitä ympäristökasvatus on?

Ympäristökasvatus on kasvatukselliseen ajatteluun perustuvaa ympäristöasenteiden ja -taitojen, -arvojen, -tietojen ja -valmiuksien välittämistä niin, että oppijan ympäristötietoisuus vahvistuu. Sen tarkoituksena on antaa oppijalle kokonaiskuva ihmisen, yhteiskunnan ja luonnon vuorovaikutuksesta, hänen vastuustaan ympäristönsä muuttajana. Oppijan tulee ymmärtää myös, että ihminen on riippuvainen elinympäristöstään. (Kansallinen Ympäristökasvatusstrategia 1992, 16.)

Ympäristökasvatuksen tavoitteina on, että ihminen

- saa sellaisia kokemuksia ja elämyksiä joiden avulla hänen ympäristösuhteensa muotoutuu monitasoiseksi ja rikkaaksi
- harjaantuu käyttämään ympäristötietojaan
- saa tietoja joiden avulla hän oppii ymmärtämään riippuvuutensa muusta luonnosta ja oman vastuunsa ympäristöstä
- valitsee elämänsä perustaksi kestäväen kehityksen ja edistää ekologisesti yhteiskunnan rakentamista
- harjaantuu käyttämään taitojaan vastuuntuntoisena kansalaisena tehdessään itseään ja yhteiskuntaa koskevia päätöksiä. (Kansallinen

Ympäristökasvatusstrategia 1992, 17.)

Ympäristökasvatus sitoutuu arvoihin, koska ihmiset tekevät ratkaisuja oman arvomaailmansa mukaisesti. Arvokasvatus on täten erittäin tärkeä osa ympäristökasvatusta. Tärkeää on myös kasvattaa oppija omakohtaiseen vastuuseen ympäristöstä, ihmiskunnasta ja tulevaisuudesta. Tätä kautta hän oppii noudattamaan kestäväen kehityksen periaatteita. Kestäväen kehityksen periaatteet koskevat ihmisen elämäntapaa: kaikki arkipäivän valinnat vaikuttavat ympäristöön jollakin lailla. (Kansallinen Ympäristökasvatusstrategia 1992, 17.)

3.5 Ympäristökasvatus eettisenä kasvatuksena

Ympäristökasvatus on pitkälti arvokasvatusta, joka sisältää eettisen sitoutumisen. Stiken (1990) mukaan kaikki opetus on voimakkaasti arvosidonnaista toimintaa, koska pääajatuksena on asioiden paremmaksi muuttuminen: kasvu, kehitys ja sivistys. Yksittäisellä opettajalla on uuden opetussuunnitelman mukaan mahdollisuus tulkita ja arvottaa tavoitteita, valita oppisisältöjä, opetusmuotoja ja oppimismenetelmiä. Tämä tarkoittaa sitä, että opettajan pedagoginen vapaus ja mahdollisuudet ovat suhteellisen suuret. Eri tahojen arvot ja normit ovat kuitenkin usein ristiriidassa toistensa kanssa ja opettaja joutuu pohtimaan opetus- ja kasvatusvastuutaan suhteessa eri osapuolten, kuten vanhempien, oppilaiden, opettajatovereiden ja yhteiskunnan, näkemyksiin. Opettajalla on suuri vastuu ja yhteiskunnallinen merkitys tulevaisuuden kansalaisten kasvattajana. Näin opettajan työn vaikutukset laajenevat luokkahuoneen ulkopuolelle koko yhteiskuntaa koskeviksi asioiksi. (Jeronen, Kaikkonen & Räsänen 1994, 1-2.)

Opetus kouluissa sisältää myös oppilaiden eettisen kasvatuksen, joka koostuu arvojen ja normien siirtämisestä tuleville sukupolville sekä kunkin yksilön omien arvojen selkiyttämisestä. Lasten ja nuorten on hyvä oppia tietyn yhteiskunnan arvot ja normit, sekä yleisiä eettisiä periaatteita ja arvoja, joista ihmisistä ja elämästä vastuuta kantavat ihmiset ovat yhtä mieltä. Myös ympäristökasvatus pohjautuu selkeästi ympäristöön liittyville arvoille ja eettisille periaatteille, jotka ovat luonteeltaan eri maissa hyväksytyjä arvoja. Koska ihmiset ovat aktiivisia luonnostaan, he haluavat rakentaa itse tietonsa. Tämän vuoksi ympäristökasvatuksessa tärkeää on tietojen, toiminnan ja tunteiden integraatio. Oppimistilanteen tulisi liittyä oppilaan omiin kokemuksiin, havaintoihin ja

ajattelutaitoihin. Hyviä oppimistilanteita ovat esimerkiksi retket ja leirikoulut. (Jeronen ym. 1994, 4-7.) Oppimiskokemuksissa tulisi yhdistää affektiot ja kognitiot, kehollisuus ja toiminnallisuus. Liikunnallisuus kuuluu vahvasti kyseiseen ajatusmalliin. (Käpylä 1994, 17.) Ympäristökasvatus nähdään siis kokonaisvaltaiseksi prosessiksi, toiminnaksi, jossa käytetään kehoa, ajattelua ja sosiaalisia tilanteita tehokkaasti hyväksi. Useiden tehokkaiden ympäristökasvatusohjelmien ja -tekniikoiden voimana onkin juuri toiminnallisuus ja elämyksellisyys. Toiminnallisilla leikeillä voidaan edesauttaa ekologisten ilmiöiden dynaamista luonnetta, vastapainoksi esimerkiksi kirjoista saadulle staattiselle käsitykselle ekologian periaatteista. (Villanen & Käpylä 1994, 95-97.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää liikuntapedagogiikan opiskelijoiden ympäristöasenteita ja -arvoja sekä heidän näkemyksiään liikuntakasvatuksen ja ympäristökasvatuksen integraatiomahdollisuuksista. Opiskelijoiden ympäristöasenteiden lisäksi pyrittiin selvittämään myös heidän ympäristökäyttäytymistään. Liikunnan osalta tarkasteltiin, kuinka hyvin opiskelijat tietävät liikunnan haitallisista ympäristövaikutuksista sekä onko oman harrastuksen suoritusympäristöllä vaikutusta ympäristöasenteisiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös opiskelijoiden suhtautumista ympäristökasvatukseen. Tavoitteena oli selvittää kokevatko he ympäristökasvatuksen tärkeäksi osaksi liikuntakasvatusta, mitkä olisivat parhaita liikuntalajeja ympäristökasvatuksen toteuttamiseen sekä miten liikunnan avulla voitaisiin parhaiten toteuttaa ympäristökasvatusta. Lisäksi kysyttiin kuinka paljon ympäristökasvatus tulee esille heidän omissa opinnoissaan.

Tutkimuksen keskeinen tutkimustehtävä oli selvittää liikuntakasvatuksen opiskelijoiden ympäristöasenteita. Tähän pyrittiin muun muassa seuraavien alaongelmien avulla:

- Minkälainen on liikuntakasvatuksen opiskelijoiden käsitys ympäristön tilasta ja ympäristönsuojelun tärkeydestä yleisesti
- Miten he kokevat liikunnan ympäristösuhteen ja -vaikutukset
- Mikä on heidän käsityksensä ympäristökasvatuksen toteuttamismahdollisuuksista osana liikuntakasvatusta

5 TUTKIMUKSEN VIIITEKEHYS

Tutkimus pohjautuu teoreettisesti ympäristösosiologiaan, koska ympäristöasenteet ovat yksi ympäristösosiologian tärkeä tutkimusalue. Sosiologisen tutkimuksen kautta saadaan tietoa ihmisten ympäristötietoisuudesta, johon ympäristöasenteet ja -toiminta saumattomasti kuuluvat. Koska opettajien omat asenteet ja arvot heijastuvat annettuun opetukseen ja linjaavat sitä, kasvatuksen tutkimisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää selvittää opettajien ja opettajaksi opiskelevien asenteita ja arvoja. Ympäristökasvatusta toteutetaan tällä hetkellä Suomen koulujärjestelmässä läpäisyaineena, joka tarkoittaa että se ei esiinny omana oppiaineenaan vaan sitä tulisi toteuttaa kaikkien aineiden opetuksessa. Myös liikuntakasvatuksen tulisi osaltaan pyrkiä edistämään ympäristökasvatusta. Koska liikunnanopettajien ympäristöasenteet luovat perustan ympäristökasvatuksen edistämiseksi, on tärkeää tutkia tulevien liikunnanopettajien ympäristöasenteita. Vain opettajien ympäristöasenteet voivat luoda perustan ympäristökasvatuksen edistämiseksi liikuntakasvatuksen alueella.

Liikuntakasvatuksen avulla voidaan edistää yleistä ympäristötietoisuutta. Tämän lisäksi opettajien tulee tiedostaa myös liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset ja työskennellä täten edistääkseen kestävän kehityksen periaatteiden mukaista liikuntakulttuuria maassamme. Tämän tutkimuksen viitekehys muodostuu siis liikunnanopettajiksi opiskelevien ympäristötietoisuudesta, liikunnan ympäristövaikutusten tiedostamisesta sekä suhtautumisesta ympäristökasvatuksen integroimisesta liikuntakasvatukseen.

Ympäristötietoisuus

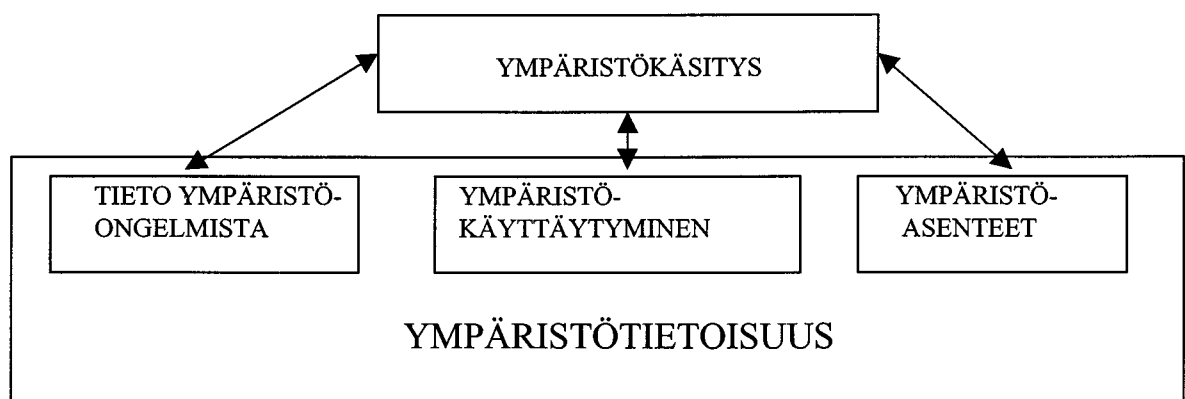
Ympäristötietoisuus on keskeinen käsite kuvattaessa ympäristön merkityksen kasvua länsimaisissa yhteiskunnissa. Tässä tutkittavat ympäristöasenteet ovat osa ympäristötietoisuutta, mutta siihen liittyy myös pysyvämpiä tekijöitä. Kantolan & Konttisen mukaan (ks. Jokinen 1995, 68) ympäristötietoisuuteen liittyy aina tiedollinen ja tunneperäinen momentti, siis sekä tieto ympäristöongelmista että suhtautuminen ja asenteet, jotka tämä tieto herättää. Tiedollisen ja asenteellisen puolien lisäksi

ympäristötietoisuuteen liittyy myös toiminta, siis miten ihmiset konkreettisessa tilanteessa toimivat. Täten ympäristötietoisuudella on keskeinen asema ympäristöliikkeiden synnyssä ja toiminnan suuntautumisessa. Opettajan toiminnassa eli kasvatuksessa tulisi siis näkyä opettajan ympäristötietoisuus. Ympäristötietoisuuden taustalla on ympäristökäsitys eli ihmisen ja luonnon suhdetta koskevat yleisemmät näkemykset (ks. kuvio 2). (Jokinen ym. 1995, 67-68).

Ympäristötietoisuudella tarkoitetaan asenteiden, arvojen ja toiminnan muodostamaa kokonaisuutta, jolle perustan muodostaa tieto, jota ympäristöstä ja siinä ilmenevistä ongelmista saamme. Ihmisen asema ja ominaisuudet sitten valikoivat, arvottavat ja tulkitsevat ympäristöstä saatua tietoa. Toisen ympäristötietoisuuden tason muodostavat asenteet, joilla reagoimme ympäristöä koskevaan tietoon. Sama tieto herättää ihmisissä hyvin erilaisia tunteuksia riippuen siitä, mikä on heidän arvojensa ja maailmankuviansa suhde tähän tietoon. Ympäristötietoisuuden kolmantena tasona voidaan nähdä toiminnan taso, joka kertoo tiedon ja suhtautumistapojen synnyttämästä toiminnasta ja toiminta-aikomuksista. (Järvinen 1995, 12.) Tärkeää onkin selvittää, ovatko tulevat opettajat valmiita siirtymään ympäristömyönteisestä asennoitumisesta ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen niin, että se näkyy heidän toiminnassaan ympäristökasvatuksena.

Ympäristötietoisella ihmisellä ei välttämättä tarkoiteta kuitenkaan henkilöä, joka on erityisen huolestunut ja kiinnostunut ympäristöasioista. Hedelmällisempää on tarkastella ympäristötietoisuutta juuri ihmisten arkipäiväisessä toiminnassa näkyvänä ilmiönä. Tässä tutkimuksessa ympäristötietoisella ihmisellä tarkoitetaan henkilöä, joka on tietoinen ympäristön tilasta ja liikunnan ympäristövaikutuksista ja joka ymmärtää jokapäiväisen toimintansa vaikutuksen ympäristöön.

KUVIO 2. Ympäristötietoisuuden osat. (Jokinen ym. 1995, 68.)

Ympäristötietoisuutta selvitetään kyselylomakkeen avulla useiden kysymysten ja asenneväittämien avulla. Tietoisuus ympäristön tilasta tällä hetkellä muodostaa tärkeän pohjan ympäristötietoisuudelle. Ympäristön tilaa pyydetään arvioimaan omalla paikkakunnalla, Suomessa ja maailmanlaajuisesti. Ympäristönsuojelun kokeminen tärkeäksi kuuluu myös ympäristötietoisuuteen. Tiedostetaanko ympäristön huononeva tila vai ollaanko sitä mieltä, että todellinen ympäristön tila ei ole niin huolestuttava kuin se kuva, joka erilaisten ympäristöryhmien painostuksesta on annettu? Lisäksi ympäristön tilaa liikunnan kannalta ja toisaalta liikunnan ympäristövaikutuksia on mielenkiintoista tarkastella. Miten tulevat liikunnanopettajat kokevat liikunnan ja ympäristön välisen suhteen? Asenteisiin vaikuttaa voimakkaasti se, minkälaista tietoa ihmisillä on liikunnan ja urheilun ympäristövaikutuksista. Monien tutkimusten mukaan median vaikutus ympäristötietoisuuden kehittymiselle on suuri. Liikunnan ja urheilun ympäristövaikutuksista ei ole kuitenkaan Suomessa juurikaan uutisoitu. Tunnistavatko siis edes liikunnan ammattilaiset liikunnan haittavaikutukset ympäristöllemme?

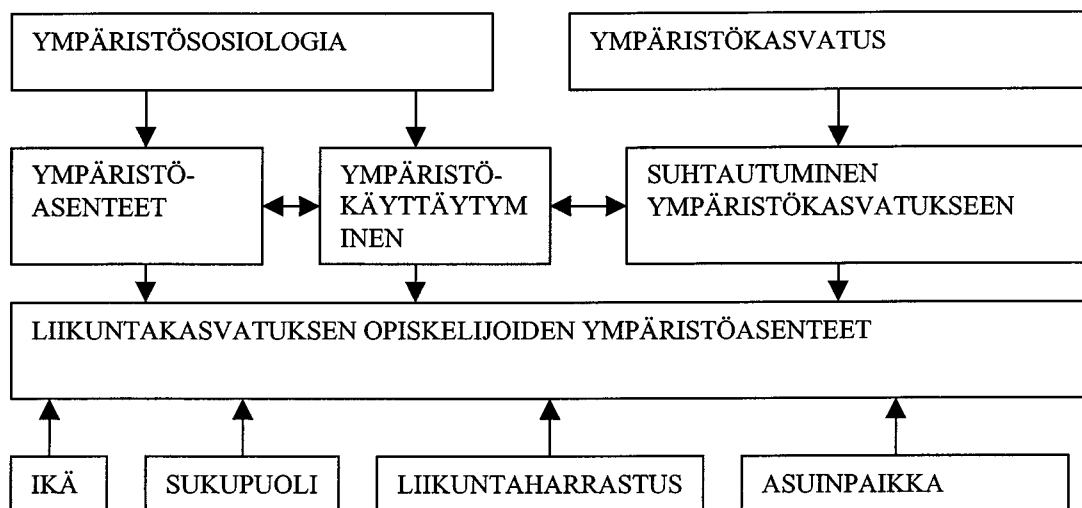
Ihmisen ympäristöasenteet ja suhtautuminen luontoon perustuvat ympäristötietoisuuteen. Liikunnan kentästä on vaikea löytää yhteyksiä biosentriseen ympäristöetiikkaan. Siksi keskitymmekin pääosin antroposentriseen käsitykseen, joka voidaan jakaa humanistiseen, utilistiseen ja mystiseen asennoitumiseen. Asenteita tutkitaan väittämillä, jotka koskevat muun muassa teknologiaa, työttömyyttä, taloudellista kasvua ja liikuntaa. Humanistisen ajattelun mukaan ihmisellä on oikeus muokata luontoa omien päämääriensä mukaisesti. Humanistista asennoitumista tutkittiin esimerkiksi seuraavanlaisilla väittämillä: Ihmisellä on oikeus käyttää hyväkseen luontoa, mutta niin että se palvelee enemmän älyllistä ja henkistä kehitystämme, ei niinkään taloudellista kasvua. Humanismin mukaan myös ympäristönsuojelu ja liikunnan toimintaedellytysten turvaaminen ovat mahdollisia samanaikaisesti. Utilistisen asennoitumisen mukaan ihmisellä on oikeus käyttää luontoa rajoittamattomasti tuotantotoimintojen välineenä. Utilismi ylistääkin teknologiaa ja tiedettä, koska niiden avulla voidaan lisätä luonnon hyväksikäytön tehokkuutta. Utilistisen asennoitumisen mukaan luonto on kokoelma ihmisen hyödynnettävissä olevia luonnonvaroja, ja tiede ja teknologia tulevat ratkaisemaan niiden käyttöön liittyvät ongelmat. Liikuntakulttuurissa utilistisen ajattelutavan mukaan liikunnan ja urheilun toimintaedellytykset on asetettava etusijalle, vaikka ympäristö siitä jonkin verran

kärsisikin. Vastakohtana utilismille mystiikassa tiede ja teknologia hylätään. Luonnon itseisarvoa tulee kunnioittaa, vaikka se tapahtuisikin oman hyvinvointimme kustannuksella.

Ympäristötietoisuuteen liittyy myös ympäristökäyttäytyminen. Ensin on selvitettävä, kokevatko liikuntakasvatuksen opiskelijat yksittäisen ihmisen toimet merkittäviksi ympäristön tilan kannalta. Seuraavaksi selvitetään heidän omaa ympäristökäyttäytymistään, kuten toimivatko he jossain ympäristöjärjestössä, ostavatko he ympäristöystävällisiä tuotteita, kierrättävätkö he paperia, lasitavaraa ja niin edelleen. Toinen aspekti ympäristökäyttäytymiseen on omasta elintasosta tinkiminen ympäristönsuojelun vuoksi.

Liikuntakasvatus on tärkeä oppiaine toteutettaessa ympäristökasvatusta, joka on kirjattu opetussuunnitelmaan läpäisyaineeksi. Miten tulevat opettajat kokevat ympäristökasvatuksen integrointimahdollisuudet liikuntakasvatuksessa? Tämän tutkimuksen viitekehys on esitetty kuviossa 3.

KUVIO 3. Tutkimuksen viitekehys

Taustamuuttajat

Tutkimuksessa selvitetään vastaajien taustamuuttajien vaikutusta tutkimustuloksiin. Taustamuuttajia tässä tutkimuksessa ovat ikä, sukupuoli, opiskeluvuosi, urheiluharrastukset sekä niiden suorituspaikat (rakennettu, muokattu vai luonnonympäristö). Lisäksi pohditaan lapsuuden ja nuoruuden asuinpaikan merkitystä ympäristötietoisuuteen. Vaikuttaako maaseudulla tai kaupungissa kasvaminen ympäristötietoisuuden muotoutumiseen?

Tutkimus on luonteeltaan empiirinen asennetutkimus, joka mittaa henkilökohtaisia mielipiteitä, ei faktoja.

6 AINEISTO

Tutkimus suoritettiin kyselylomakkeella, joka koostui pääosin strukturoiduista ja osin avoimista kysymyksistä. Kyselyn pohjana käytettiin Oittisen tekemää ympäristöasennekyselyä lajiliittojen toiminnasta vastaaville. Strukturoidut kysymykset mittasivat pääosin ympäristöasenteita, vastaajan ympäristöystävällisiä toimintoja sekä käsityksiä liikunnan ja ympäristön suhteesta. Ympäristöasenteita ja -toimintoja koskevat kysymykset ovat yleisiä kaikissa ympäristöasenteita selvittävissä kyselylomakkeissa. Tämä samankaltaisuus mahdollistaa tulosten vertailun aikaisempiin tutkimustuloksiin. Avoimet kysymykset keskittyivät liikuntakasvatukseen ja ympäristökasvatukseen suhteeseen. Kysely jaettiin opiskelijoille pakollisilla liikuntapedagogiikan luennoilla tammikuussa 1999, joilta uskottiin tavoitettavan suurin osa läsnäolevista liikuntapedagogiikan opiskelijoista. Läsnäolevaksi liikuntapedagogiikan pääaineopiskelijaksi keväälle 1999 oli ilmoittautunut 342 opiskelijaa. Tämä luku on kuitenkin hieman harhaanjohtava koska jopa vuonna 1965 opintonsa aloittaneita on kirjautunut läsnäoleviksi mutta luennoilta heitä ei voi tavoittaa. Taulukossa 1 on esitetty kyselyllä tavoitettujen ja opiskelijoiksi kirjautuneiden vuosikurssittainen jakauma. Kyselyllä tavoitettiin yhteensä 156 opiskelijaa. Ensimmäisen vuoden opiskelijoille suunnatulta Liikunnan pedagogiikka ja didaktiikka -luentosarjalta saatiin takaisin 31 kyselylomaketta. Opetussuunnittelun luennolla, joka kuuluu liikunnan pedagogiikan ja didaktiikan aineopintoihin (2 vsk) , peräti 52 opiskelijaa vastasi kyselyyn. Liikuntapedagogiikan syventäviin opintoihin kuuluvat pakolliset uinnin luennot. Tältä kolmannelle vuosikurssille suunnatulta luennolta 31 palautti kyselyn. Lisäksi päättöharjoittelussa olevista 48 opiskelijasta vastasi kyselyyn 42. Tulosten vuosikurssittainen jakauma ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen, koska opiskelijoiden opiskelutahti vaihtelee ja esimerkiksi päättöharjoittelussa saattaa olla jopa yhdeksännen vuosikurssin opiskelijoita. Lisäksi kyselyyn vastasivat myös ne luennolla olleet, jotka lukivat vain sivuaineenaan liikuntapedagogiikkaa. Tämä on otettu huomioon tulosten tulkinnassa.

Seuraavassa jakaumassa esitetään vastanneiden määrä ja prosentuaalinen osuus opiskeleviksi kirjautuneista vuosikursseittain.

Vuosikurssi	vastanneet	kirjautuneet	%-osuus
1998	32	44	73
1997	37	48	77
1996	31	44	70
1995	29	49	59
1994	14	40	35
1993-65	13	117	11
Yhteensä	156	342	46

Jos tutkimus rajattaisiin koskemaan vain viittä viimeksi aloittanutta vuosikurssia eli 1994 – 1998 opintonsa aloittaneita saavutettavuusprosentti nousisi 64 prosenttiin.

Aineistoa analysoitiin tarkastelemalla muuttujien välisiä korrelaatioita ja eri taustamuuttujien kausaalisuhteita. Pyrkimyksenä on koko vastaajajoukon yleisten asenteiden selvittämisen lisäksi tarkastella, miten eri taustamuuttujat ovat yhteydessä ympäristöön liittyviin asenneulottuvuuksiin ja toiminnan tasoihin. Osassa kysymyksistä on käytetty 5-portaista Likert-asteikkoa (täysin samaa mieltä... täysin eri mieltä) joka antaa suhteellisen kuvan siitä, miten tutkimusaineiston eri ryhmät (esimerkiksi naiset / miehet) asennoituvat eri väittämiin. Analyyseissä ja tulkinnoissa käytetään pääosin prosentti- ja keskiarvotaulukoita sekä korrelaatiotarkastelua. Tässä tutkimuksessa käytetään kuvaavina ja selittävinä muuttujina sukupuoli, ikää, opiskeluvuotta, nuoruuden asuinpaikkaa sekä pääasiallista liikunnan harrastuspaikkaa.

Vastanneista 82 (53 %) oli naisia ja 74 (47 %) miehiä. Seuraavissa jakaumissa esitetään vastaajien jakautuminen iän, opiskeluvuoden ja asuinpaikan mukaan. Lisäksi heidän urheiluharrastuksensa on ryhmitelty lajin ja harrastusympäristön perusteella.

Opintojen aloittamisvuosi

Vuosikurssi	opiskelijoita	%
1998	32	20
1997	37	24
1996	31	20
1995	29	19
1994	14	9
n	13	8
Yhteensä	156	100

n = -1993 opintonsa aloittaneet

Suhteellisen tasainen edustavuus saatiin 1.-4. vuosikurssilta. Tuloksia tarkasteltaessa yhdistettiin opintonsa vuonna 1994 aloittaneet n:n vuosikurssin opiskelijoihin jotta tästä ryhmästä saatiin yhtä suuri kuin muista. Suurin osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista oli 20-25-vuotiaita.

Vastanneiden opiskelijoiden ikäjakauma

Ikäryhmä	opiskelijoita	%
20-22 vuotta	51	33
23-25 vuotta	72	46
26-28 vuotta	24	15
yli 29 vuotta	9	6
Yhteensä	156	100

Yhä harvempi suomalainen asuu enää maaseudulla. Opiskelijoistakin vain 17 prosenttia ilmoitti asuneensa lapsuutensa / nuoruutensa pääosin maaseudulla. Jo tämä luku kertoo selvästi ihmisen etäännyttämisestä luonnonympäristöstä.

Lapsuuden / nuoruuden asuinpaikka

Asuinpaikka	opiskelijoita	%
Maaseutu	26	17
Maaseututaajama	53	34
Kaupunki	77	49
Yhteensä	156	100

Liikunnanopiskelijat harrastavat pääosin erilaisia palloilulajeja sekä tanssia, aerobicia ja voimistelua. Viimeksi mainitut ovat pääosin tyttöjen harrastamia lajeja, palloilulajeja sen sijaan harrastavat molemmat sukupuolet.

Pääasiallinen urheilulaji

Lajiryhmä	opiskelijoita	%
Sisäpalloilu	29	18
Ulkopalloilu	26	17
Hiihtolajit	18	12
Tanssi ja voimistelu	29	18
Jääurheilu	17	11
Ulkoliikunta	11	7
Muut	26	17
Yhteensä	156	100

Lajit oli ryhmitelty seuraavasti: Sisäpalloilu (koripallo, lentopallo, käsipallo ja salibandy), ulkopalloilu (jalkapallo, amerikkalainen jalkapallo, jääpallo, pesäpallo ja ultimate) hiihtolajit (hiihto, laskettelu ja lumilautailu), tanssi ja voimistelu (sisältäen myös aerobicin), jääurheilu (jääkiekko, kaukalopallo, taitoluistelu ja luistelu), ulkoliikunta (suunnistus, lenkkeily ja ulkona liikkuminen (esimerkiksi vaellus)), ja muut (budolajit, punttisaliharjoittelu, yleisurheilu ja uinti).

Liikunnan ja urheilun harrastusympäristö melkein kaikilla vastaajilla oli ihmisen rakentama tai muokkaama. Koskemattomassa luonnonympäristössä liikuntaa tai urheilua harrasti vain kahdeksan opiskelijaa.

Pääasiallinen liikunnan harrastusympäristö

Harrastusympäristö	opiskelijoita	%
Rakennettu	91	58
Muokattu	52	33
Luonnonympäristö	8	8
Yhteensä	151	100

Harrastusympäristöt oli kyselylomakkeessa määritelty seuraavasti:

Rakennettu ympäristö (sisätiloissa, liikuntahallit ja –salit)

Muokattu luonnonympäristö (ulos rakennetut liikuntapaikat: kuntopolut, -radat ja –ladut, laskettelurinteet, golfkentät)

Näitä edellä esitettyjä taustamuuttujia käytettiin hyväksi verrattaessa eri ryhmien välisiä eroja ympäristöasenteissa ja –käyttäytymisessä.

7 TULOKSET

7.1 Näkemykset ympäristön tilasta

Peräti 82 prosenttia piti ympäristön tilaa paikkakunnallaan melko hyvänä tai erittäin hyvänä. Vastanneista kuitenkin 10 arvioi oman paikkakuntansa ympäristön tilan melko huolestuttavaksi. Kun laajennettiin kysymys koskevaksi koko Suomea, ympäristön tilaa erittäin tai melko huolestuttavana pitävien määrä nousi 15 prosenttiin. Edelleen 77 prosenttia piti ympäristön tilaa Suomessa melko hyvänä tai erittäin hyvänä. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna jopa 94 prosenttia piti ympäristön tilaa melko huolestuttavana tai erittäin huolestuttavana. Kukaan opiskelijoista ei pitänyt ympäristön tilaa maailmanlaajuisesti erittäin hyvä. Tämä heijastaa hyvin aikaisemmista ympäristöasennetutkimuksista saatua tietoa siitä, että oman paikkakunnan ympäristöriskejä ei tunnisteta. Mitä kauemmaksi itsestä mennään, sitä helpommin tunnistetaan ympäristöriskien olemassaolo. Taulukossa 1 on esitetty yhteenvedona opiskelijoiden suhtautuminen ympäristön tilaan omalla paikkakunnalla, Suomessa ja maailmanlaajuisesti.

Naisten ja miesten suhtautumisissa ympäristön tilaan ei ollut juurikaan eroja. Molemmat sukupuolet pitivät ympäristön tilaa joko yhtä hyvänä tai huolestuttavana.

TAULUKKO 1. Opiskelijoiden arviot ympäristön tilasta omalla paikkakunnalla, Suomessa ja maailmanlaajuisesti. (n=156)

	Paikkakunnalla	Suomessa	maailmanlaajuisesti
Erittäin huolestuttava	0	0,6	24
Melko huolestuttava	6	14	71
Melko hyvä	78	71	5
Erittäin hyvä	5	6	5
EOS	12	8	1
Yhteensä	100	100	100

7.2 Asennoituminen ympäristönsuojeluun

Melkein kaikki opiskelijat pitivät ympäristönsuojelua tärkeänä ja ajankohtaisena asiana. Vain neljän opiskelijan mielestä toimet sen suhteen alkavat olla jo liian myöhäisiä. Tämä kuvastaa hyvin yhteiskunnassamme havaittavissa olevaa läpiekologisoitumista. Ympäristönsuojelun kannattamisesta on tullut sosiaalinen normi, jota kaikkien tulee ilmoittaa kannattavansa.

Luonnon itseisarvon kunnioittamisen kannalla oli 82 prosenttia vastanneista silläkin ehdolla, että se tapahtuisi oman hyvinvointimme kustannuksella. Opiskelijat myös tiedostavat ympäristöongelmien todellisuuden ja ymmärtävät, että niihin tulee etsiä ratkaisuja nopeasti. Näin ajatteli jopa 95 prosenttia vastanneista. Ympäristöongelmien noustua yleiseen keskusteluun ihmisten tietämys ja ymmärrys ympäristöongelmista on kasvanut. Kuitenkin 11 prosenttia vastanneista oli jokseenkin sitä mieltä, että todellinen ympäristön tila ei ole niin huolestuttava kuin se kuva, joka erilaisten ympäristöryhmien toimesta siitä on annettu. Vastaajista 24 prosenttia kuitenkin uskoi, että tiede ja teknologia tulevat ratkaisemaan luonnonvarojen käyttöön liittyvät ongelmat. Opiskelijoiden asenteet kertovat osaltaan tiede- ja teknologiaoptimismista.

Väite, että ympäristönsuojelu otetaan Suomessa päätöksenteossa ja riittävästi huomioon, jakoi vastaajien mielipiteitä. Jokseenkin samaa mieltä oli 42 prosenttia vastaajista, 19 prosenttia ei osannut sanoa ja 38 prosenttia oli jokseenkin sitä mieltä, että päätöksenteossa ei ole tarpeeksi huomioitu ympäristönsuojelua.

Ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu

Jopa 64 prosentin mielestä ympäristönsuojelu ja talouskasvu ovat jokseenkin mahdollisia samanaikaisesti. Eri mieltä oli noin viidennes vastaajista. Luonnon hyväksikäyttö oli opiskelijoiden mielestä enemmän oikeutettua silloin, kun se palvelee älyllistä ja henkistä kehitystä, kuin taloudellista kasvua. Hyväksikäytön jossain määrin hyväksyivät 71 prosenttia. Tämä kertoo humanistisesta asennoitumisesta joka sallii luonnon

muokkaamisen silloin, kun se palvelee ihmisen henkistä ja älyllistä kehitystä. Taloudellista kasvua sen sijaan ei asettanut luonnon kustannuksella etusijalle kuin kaksi vastaajaa, 96 prosenttia vastaajista ei ollut taloudellisen kasvun etusijalle asettamisen kannalla. Kun kysyttiin kääntäen tulisiko ympäristönsuojelu asettaa etusijalle, vaikka taloudellinen kasvu siitä jonkin verran kärsisikin, samaa mieltä oli 76 prosenttia vastaajista.

Pelkistetyn utilistisia asenteita opiskelijoiden vastauksista on vaikea löytää. Harvan opiskelijan mielestä ihmisellä on rajoittamaton oikeus käyttää luontoa omiin tarkoituksiinsa tuotantotoiminnan välineenä.

Taulukko 2 kertoo, että miehet uskovat naisia enemmän tieteen ja teknologian kykyyn ratkaista luonnonvarojen käyttöön liittyvät ongelmat.

TAULUKKO 2. Mielenpiteet väittämään, että "luonto on kokoelma ihmisen hyödynnettävissä olevia luonnonvaroja, ja tiede ja teknologia tulevat ratkaisemaan niiden käyttöön liittyvät ongelmat". (n=156)

	%-osuus naiset	%-osuus miehet
Täysin samaa mieltä	1	0
Jokseenkin samaa mieltä	16	31
Jokseenkin eri mieltä	38	36
Täysin eri mieltä	10	15
EOS	35	18
Yhteensä	100	100

Ympäristönsuojelu ja työttömyys

Pääasiallisesti uskotaan, että ympäristönsuojelu ja työttömyyden vähentäminen ovat mahdollisia samanaikaisesti. Työttömyyden vähentämistä ei kuitenkaan aseteta ympäristönsuojelun edelle, lähes 70 prosenttia opiskelijoista ei sallisi ympäristötilan kärsiä työttömyyden hoidon takia. Työttömyys ei kuitenkaan läheisesti kosketa ketään opiskelijaa ja tämä saattaa vaikuttaa ympäristöä puoltaviin asenteisiin. Jos sama kysymys esitettäisiin joukolle työttömiä, vastaukset voisivat olla hyvin erilaisia.

Ihmisen vastuu ympäristöstä

Ihmisen elämäntapojen muutos koettiin tärkeäksi ympäristöongelmien ratkaisussa. Noin 70 prosenttia opiskelijoista tunnisti elämäntapojen muuttamisen tärkeyden. Joka viides oli eri mieltä väitteen kanssa. Myös tavallisen ihmisen vaikuttamismahdollisuudet maapallon ympäristöongelmien ratkaisemiseksi koki merkittäviksi lähes 80 prosenttia vastaajista. Vain 17 prosenttia ilmoitti, ettei tavallisella ihmisellä ole kovinkaan paljon mahdollisuuksia ratkaista ympäristöongelmia. Taulukko 3 kuitenkin osoittaa, että lapsuutensa / nuoruutensa kaupungissa, maaseututaajamassa ja maaseudulla asuneet ajattelevat eri tavoin tavallisen ihmisen vaikuttamismahdollisuuksista. Maaseudulla lapsuutensa / nuoruutensa asuneet uskovat vähiten tavallisen ihmisen vaikuttamismahdollisuuksiin.

TAULUKKO 3. Tavallisella ihmisellä ei ole kovinkaan paljon mahdollisuuksia ja keinoja ympäristö- ja kehitysongelmien ratkaisemiseksi. (n=156)

Mielipide	lapsuuden / nuoruuden asuinpaikka		
	Maaseutu	maaseututaajama	kaupunki
Täysin samaa mieltä	12	6	9
Jokseenkin samaa mieltä	46	36	31
EOS	34	33	34
Jokseenkin eri mieltä	8	25	26
Yhteensä	100	100	100

Myös yksittäisen ihmisen vaikutusmahdollisuudet ympäristön tilaan maapallolla ilmoitti merkittäviksi 76 prosenttia liikuntakasvatuksen opiskelijoista. Reilu kuudennes ei nähnyt yksittäisen ihmisen toimilla olevan juurikaan vaikutuksia. Ihmisiltä ei kuitenkaan nähty löytyvän tarpeeksi muutoshalukkuutta ympäristö- ja kehitysongelmien ratkaisemiseksi. Tätä mieltä oli jopa puolet vastanneista. Muutoshalukkuuteen uskoi neljännes opiskelijoista. Henkilökohtaisesti tarkasteltuna opiskelijoista suurin osa oli kuitenkin valmiita maksamaan korkeampia hintoja ja veroja ympäristön suojelemiseksi. Elintasonsa

laskun ympäristön suojelemiseksi oli valmis hyväksymään noin 40 prosenttia vastanneista, 34 prosenttia ei osannut sanoa ja 22 prosenttia ei hyväksyisi elintonsa laskua ympäristön suojelemiseksi.

7.3 Opiskelijoiden ympäristökäyttäytyminen

Noin puolet opiskelijoista seuraa ympäristöasioita käsittelevää keskustelua ja uutisia. Aktiivisimmin niitä seurasivat ulkoliikuntaa harrastavat opiskelijat (N=9). Lähes puolet opiskelijoista, pääosin voimistelua, tanssia ja ulkoliikuntaa harrastavat, ilmoittavat tekevänsä sen, mikä on oikein ympäristön kannalta, vaikka se maksaa enemmän ja vie enemmän aikaa. Kolmannes opiskelijoista ilmoittaa harvoin muokkaavansa elämäntapaansa ja kulutustottumuksiaan ympäristösyistä. Melko usein niitä muokkaavat vajaa puolet.

Vaikka asenteet ovat ympäristömyönteisiä, toimiminen ympäristöjärjestössä ja sellaisen kannattaminen on miltei olematonta. Jopa noin 90 prosenttia vastaajista ei koskaan ole ollut mukana minkään ympäristöjärjestön toiminnassa aktiivina tai edes kannattajajäsenenä. Rahallista tukea ympäristöjärjestöille annetaan jonkin verran. Lähes puolet ilmoitti tekevänsä joskus jotakin ympäristöjärjestöä. Tosin puolet ilmoitti, ettei koskaan tue mitään ympäristöjärjestöä rahallisesti. Saman suuntaisia tuloksia on tullut myös aikaisemmissa suomalaisten ympäristöasenteita käsittelevissä tutkimuksissa.

Kuten taulukosta 4 voidaan havaita, kyseltäessä opiskelijoiden kulutustottumuksia ja niiden ympäristöystävällisyyttä havaittiin selvästi, että naiset ottavat miehiä paremmin huomioon ympäristöasiat jokapäiväisissä toimissaan. Yleisesti ottaen molempien sukupuolien toimet ovat melko ympäristömyönteisiä. Neljännes vastaajista ostaa usein luomutuotteita, melko harvoin noin puolet. 14 prosenttia ilmoitti, ettei koskaan osta luomutuotteita. Sen sijaan yleensä ympäristöystävällisiä tuotteita kaikki ilmoittivat ostavansa joskus, noin 80 prosenttia vieläpä melko usein. Oman auton käytöstä ei kuitenkaan yli 60 prosenttia mielellään luovu ympäristösyistä. Noin 90 prosenttia opiskelijoista kävelee tai käyttää joukkoliikennevälineitä / polkupyörää työmatkoihin. Syynä saattaa olla se, ettei kovinkaan moni opiskelija omista autoa, jolloin valinta ei

johdukaan ympäristösyistä. Paperin ja lasitavaran kierrättäminen kuuluu lähes kaikkien (96 % ja 91 %) opiskelijoiden arkipäivään. Kompostointia suorittaa melko usein tai aktiivisesti 63 prosenttia. Vain 12 prosenttia ei kompostoi koskaan.

TAULUKKO 4. Opiskelijoiden ympäristökäyttäytyminen sukupuolen mukaan jaoteltuna. (n= 156)

	Naiset (%)	Miehet (%)
Ostan luomutuotteita		
Jatkuvasti tai melko usein	33	21
Melko harvoin / ei koskaan	55	70
Ostan ympäristöystävällisiä tuotteita		
Jatkuvasti tai melko usein	91	70
Melko harvoin / ei koskaan	9	30
Kierrätän paperia		
Jatkuvasti tai melko usein	96	96
Melko harvoin	4	4
Kompostoin kotitalousjätteen		
Jatkuvasti tai melko usein	68	56
Melko harvoin / ei koskaan	29	36

7.4 Näkemykset ympäristön ja liikunnan suhteesta

Noin kolmannes vastaajista piti ympäristön tilan merkitystä liikunnalle erittäin suurena, 59 prosentin mielestä ympäristön merkitys on melko suuri. Vain 4,5 prosenttia piti ympäristön tilan merkitystä liikunnalle vähäisenä. Lapsuuden / nuoruuden asuinpaikalla ei ole juurikaan merkitystä mielipiteeseen ympäristön tilan merkityksestä (ks. taulukko 5). Kuitenkin kaikki luonnonympäristössä liikuntaa harrastavat (n=8) pitivät ympäristön tilan vaikutusta liikunnalle ja urheilulle suurena.

TAULUKKO 5. Ympäristön tilan merkitys yleensä liikunnan ja urheilun kannalta lapsuuden / nuoruuden asuinpaikan mukaan tarkasteltuna. (n=156)

Merkitys	Lapsuuden / nuoruuden asuinpaikka		
	Maaseutu	maaseututaajama	kaupunki
Erittäin suuri merkitys	38	32	36
Melko suuri	54	62	58
Melko vähäinen	8	6	3
En osaa sanoa			3
Yhteensä	100	100	100

Liikunnan ympäristövaikutuksia ei koettu kovinkaan haitallisiksi (62,3 %). Tätä mieltä olevat eivät myöskään nähneet tarpeelliseksi, että ihmiset muuttaisivat liikuntatottumuksiaan ympäristökuormituksen vähentämiseksi. Maaseudulla asuneista eniten, 28 prosenttia, koki liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset melko haitallisiksi. (katso taulukko 6.) Etenkin miehet olivat naisia enemmän sitä mieltä, että liikunnalla on enemmän positiivisia kuin haitallisia ympäristövaikutuksia. Suhteellisen vähäinen aiheen uutisointi saattaa vaikuttaa tässä opiskelijoiden tietoon liikunnan ja urheilun todellisista ympäristövaikutuksista. Asenteet kertovat tiedon puutteesta.

TAULUKKO 6. Liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset ajatellen koko liikunta- ja urheilukulttuuria (n=156)

Koetut ympäristövaikutukset Lapsuuden / nuoruuden asuinpaikka			
	Maaseutu	maaseututaajama	kaupunki
Melko haitalliset	28	6	15
Melko vähän haitallisia	44	66	66
Erittäin vähän haitallisia	12	15	8
Enemmän positiivisia kuin haitallisia	16	13	11
Yhteensä	100	100	100

Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että ympäristönäkökulmia ei ole riittävästi otettu huomioon suomalaisessa liikunta- ja urheilutoiminnassa. Kuitenkaan ei nähty tarpeelliseksi, että ihmisten olisi muutettava perusteellisesti liikuntatottumuksiaan, jotta liikunnan ympäristökuormitus ei kohoaisi liian korkeaksi. Vain 18 prosenttia vastaajista oli tätä mieltä. Lähes 80 prosentin mielestä ympäristönsuojelu tulisi kuitenkin ottaa huomioon, vaikka se rajoittaisi liikunnan ja urheilun toimintaedellytyksiä. Erityisesti hiihtolajeja harrastavat (n=18) näkivät ympäristönsuojelun tässä suhteessa tärkeämmäksi. Samoin oltiin sitä mieltä, että liikunnan ja urheilun toimintaedellytyksiä ei tule asettaa etusijalle, jos ympäristö kärsii siitä. Lähes kaikki olivat kuitenkin optimistisesti sitä mieltä, että ympäristönsuojelu ja liikunnan ja urheilun toimintaedellytysten turvaaminen ovat mahdollisia samanaikaisesti. Edelleen myös liikunnan ja urheilun kentässä siis luotetaan tieteen ja teknologian mahdollisuuksiin ratkaista ongelmat niin, että kaikkien hyvinvointi on mahdollista saavuttaa samanaikaisesti.

Kuten taulukko 7 osoittaa, vain vajaa 20 prosenttia (pääosin miehiä) oli sitä mieltä, että liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset eivät ole niin huolestuttavia ja ajankohtaisia, että aihetta toimenpiteisiin olisi. Yli puolet vastaajista, ja eritoten hiihtolajeja, tanssia ja voimistelua harrastavat, näki kuitenkin toimenpiteet tarpeellisiksi.

Yli kolmannes ei osannut sanoa mielipidettään, kun esitettiin että liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset ovat tällä hetkellä todellisia ja merkittäviä, ja niihin on pyrittävä löytämään ratkaisuja mahdollisimman pian. Väitteen kanssa samaa mieltä oli lähes 40 prosenttia vastaajista. Samaa mieltä olivat eniten ulkoliikunta- ja ulkopalloilulajeja harrastavat, kun taas jäähallissa urheilua harrastavat kokivat, ettei liikunnan ja urheilun ympäristövaikutusten takia pidä ryhtyä minkäänlaisiin toimiin.

TAULUKKO 7. Mielipiteet väittämästä ”Liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset eivät ole niin huolestuttavia, että aihetta toimenpiteisiin olisi” jaoteltuna sukupuolen mukaan.

	Naiset (%)	Miehet (%)
Täysin samaa mieltä	2	4
Jokseenkin samaa mieltä	11	31
Jokseenkin eri mieltä	45	39
Täysin eri mieltä	13	8
EOS	29	18
Yhteensä	100	100

Liikunnan haitallisimpia ympäristövaikutuksia avoimella kysymyksellä tiedusteltaessa nousi ensimmäiseksi haitaksi saasteet, jotka pääosin mainittiin autourheilusta johtuviksi. Myös useassa vastauksessa mainittiin syyksi auton käyttö liikkumaan mentäessä ja sieltä tultaessa. Tämä onkin aikaisempien tutkimuksien mukaan liikunnan suurin ympäristövaikutus. Jopa 111 opiskelijaa ilmoitti saasteet haitalliseksi vaikutukseksi. Toiseksi eniten (63 kertaa) mainittiin luonnon muokkaaminen esimerkiksi laskettelurinteiden takia. Rakennettujen liikuntapaikkojen aiheuttamat haitat mainittiin 56 kertaa. Muina haittoina mainittiin muun muassa energian käyttö, roskaus, suurten

ihmismassojen aiheuttamat tuhot luonnossa (isojen liikuntatapahtumien katsojat sekä isot suunnistuskilpailut), meluhaitat sekä vesistöjen rehevöityminen.

7.5 Liikuntakasvatuksesta ja ympäristökasvatuksesta

Vastanneesta 156 opiskelijasta vain kaksi oli sitä mieltä, että ympäristökasvatus ei ole tärkeä osa liikuntakasvatusta. Jopa 97 prosenttia piti sitä tärkeänä. Kuitenkin joka viides vastasi, että liikuntakasvatuksen rooli pyrkimyksissä ympäristökasvatukseen on suhteellisen vähäinen. Merkittävänä sitä piti 72 prosenttia liikuntakasvatuksen opiskelijoista. (taulukko 8.) Luonnonympäristössä pääosin harrastavat (n=8) pitivät kaikki liikuntakasvatuksen ja ympäristökasvatuksen suhdetta suhteellisen merkittävänä.

TAULUKKO 8. Liikuntakasvatuksen ja ympäristökasvatuksen välisen suhteen kokeminen. (n=156)

Kokeminen	opiskelijoita	%-osuus
On vaikea löytää yhteyksiä kasvatusten väliltä	1	1
Liikuntakasvatuksen rooli ympäristökasvatukselle suhteellisen vähäinen	34	22
Liikuntakasvatuksen rooli suhteellisen merkittävä	111	72
En osaa sanoa	9	5
Yhteensä	155	100

Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin myös niitä koulun oppiaineita, jotka opiskelijat kokivat tärkeimmiksi ympäristökasvatuksen kannalta. Ehdottomasti useimmin mainittiin biologia (144 kertaa), liikunta (117 kertaa), maantieto (105 kertaa), yhteiskunta- ja ympäristöoppi (62 kertaa) ja terveyskasvatus (52 kertaa). Myös kotitalous, kemia, fysiikka, historia, äidinkieli ja kuvaamataito sekä käsityöt mainittiin muutaman kerran. Siis jopa 39 vastannutta liikuntakasvatuksen opiskelijaa jätti liikunnan mainitsematta

ympäristökasvatuksen kannalta tärkeiden oppiaineiden joukossa.

Liikuntalajeina, joissa voitaisiin parhaiten toteuttaa ympäristökasvatusta, mainittiin seuraavia: eniten mainintoja sai suunnistus, jonka yhteensä 114 opiskelijaa oli kirjannut papereihinsa. Toisena hyvänä liikuntamuotona nähtiin kaikenlainen retkeily (93 mainintaa). Talvilajeista 89 liikuntakasvatuksen opiskelijaa piti hiihtoa hyvänä liikuntalajina ympäristökasvatuksen toteuttamiseen. Muita mainittuja lajeja oli pyöräily, kävely, lenkkeily, melonta, yleisurheilu ja uinti.

Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin myös, miten liikunnan avulla voitaisiin parhaiten toteuttaa ympäristökasvatusta. Selvästi oli huomattavissa, että vanhempien vuosikurssien opiskelijat osasivat monipuolisemmin ja laajemmin nähdä liikunnan mahdollisuudet ympäristökasvatukselle, kuin opintojensa alussa olevat opiskelijat. Tämä näkyi muun muassa vastaamattomuutena ja vastausten suppeutena. Opiskelijoista 27 ei vastannut ollenkaan kysymykseen.

Yleisesti oltiin sitä mieltä, että kokemusten kautta luonto tulee merkitykselliseksi ja näin on myös helpompi ymmärtää sen suojelun merkitys. Tärkeäksi koettiin siis kaikenlainen luontoliikunta, vaellukset, retkikoulut. Teemapäivillä ja muilla tempauksilla kuten ulkoilualueiden kunnostuksilla aktivoidaan ihmisiä toimimaan ja pitämään näin huolta omasta harrastusympäristöstään. Näin oppilaat saadaan ymmärtämään, että puhdas luonto antaa liikunnan harrastamisellekin parhaat edellytykset. Tässä nähtiin tärkeänä painottaa yksilön vaikuttamismahdollisuuksia ja vastuuta korjata omat jälkensä. Omat valinnathan vaikuttavat sekä ympäristön että omaan terveyteen. Tähän sisältyy myös opetus siitä, miten liikutaan luonnossa tuhoamatta sitä.

Keinoina liikunnan ja ympäristön suhteen ymmärtämiseen mainittiin useasti keskustelut aiheesta. Ryhmissä voidaan miettiä, mitkä liikuntalajit kuormittavat eniten luontoa ja miten tilannetta voitaisiin muuttaa. Keskustelua nähtiin tarpeelliseksi herättää myös liikunnasta ja kestävästä kehityksestä sekä terveydellisistä uhista, luonnon ja mielenrauhan yhteyden merkityksestä. Käytännön vinkeiksi annettiin ympäristöystävällisten lajien suosiminen, jokamiehen oikeuksien opettaminen esimerkiksi suunnistuksen rastipaikoilla, asettamalla yleisiä sääntöjä liikuntatunneille (esim. roskaamattomuus –sääntö), kaatopaikkavierailut,

luontoliikunnan valinnaiskurssit sekä suosimalla pyöräilyä ja kävelyä liikuntapaikoille auton sijaan.

Luonnon merkitystä painotettiin erityisesti esteettisistä näkökulmista: korostettiin luonnon kauneutta jonka kautta tulee luonnon kunnioittaminen ja arvostaminen. Henkilökohtainen kosketus luontoon ja siitä nauttiminen johtaa myös lopulta omiin ympäristöystävällisiin valintoihin luonnon ympäristön säilyttämiseksi.

Suhteellisen yksimielisiä oltiin siitä, että ympäristökasvatus tulee esille liikunnan opinnoissa melko huonosti tai ei ollenkaan. Jopa 85 prosenttia vastanneista oli tätä mieltä.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen tekemisen tavoitteiden toteutuminen

Tutkimuksen teon suurimpana kynnyksenä oli lähtötilanteessa aiheen vieraus. Perehtyminen ympäristösosiologiaan, -etiikkaan, liikunnan ja ympäristön suhteeseen sekä ympäristökasvatukseen vei oman aikansa. Aihealue oli kuitenkin erittäin kiinnostava ja siksi kirjallisuuteen perehtyminen oli hyvin mielekästä. Kyselylomake oli pääosin valmis, joten sitä käytettiin lähes sellaisenaan. Tämä ei kuitenkaan haitannut koska lomake sisälsi pääosin yleisesti käytössä olevia ympäristöasenneväittämiä, jotka helpottivat tulosten vertaamista aikaisempiin ympäristöasenteita koskeviin tutkimuksiin. Ympäristökasvatusta koskevat kysymykset muotoiltiin itse. Jälkeenpäin ajateltuna niitä olisi saanut olla enemmän, mutta lomake oli jo sellaisenaan kovin pitkä. Ympäristökasvatuskysymykset olisi myös pitänyt sijoittaa kyselylomakkeen alkuun, jolloin vastausintoa niihin olisi vielä riittänyt. Nyt oli selvästi havaittavissa vastausinnon laantumista viimeisimmissä kysymyksissä. Osa jätti jopa kokonaan vastaamatta niihin.

Vastausten määrää pidetään hyvänä. Postikysely olisi tullut huomattavan paljon kalliimmaksi ja tavoitettavuus olisi kuitenkin saattanut olla samaa luokkaa kun käytetyllä menetelmällä. On myös syytä olettaa, että 60-, 70- ja 80-luvulla opintonsa aloittaneet ja vielä läsnäoleviksi kirjautuneet tekevät kuitenkin muita töitä eivätkä välttämättä aiokaan koskaan valmistua liikunnanopettajiksi.

Tarkasteltaessa tutkimuksen luotettavuutta voidaan puhua sisäisestä ja ulkoisesta luotettavuudesta. Ulkoinen luotettavuus oli tässä tutkimuksessa varsin hyvä, koska aineistosta saadut tulokset ovat yleistettävissä perusjoukkoon eli liikuntapedagogiikan opiskelijoihin. Kyselylomake myös esiteltiin ja näin tarkistettiin, että kaikki kysymykset ovat selkeitä ja ymmärrettäviä. Tutkimuksen validiteettia tällaisessa asennetutkimuksessa aina alentaa se, että vastaajat voivat antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. Hän siis vastaa niin kuin olettaa muidenkin vastaavan. Silloin omat asenteet jäävät selvittämättä. Tämä tulee ottaa huomioon tuloksia tarkasteltaessa.

8.2 Tutkimustuloksista

Tutkimus kokonaisuudessaan antaa tietoa liikuntakasvatuksen opiskelijoiden ympäristöasenteista ja luo pohjaa ympäristökasvatuksen kehittämiseksi ja edistämiseksi liikuntakasvatuksen alueella. Opiskelijoiden ympäristöasenteita sekä näkemyksiä liikunnan ja ympäristön suhteesta pohditaan jäljempänä. Tarkastelussa on myös heidän asenteensa ympäristökasvatusta kohtaan.

Tulevien liikunnanopettajien ympäristöasenteet ovat hyvin samankaltaisia kuin aikaisemmat tutkimukset suomalaisten ja opettajien ympäristöasenteista ovat osoittaneet. Ympäristöasioita ja ympäristönsuojelua pidetään tärkeänä ja ympäristön tila ja ihmisen toiminnan vaikutukset siihen tiedostetaan hyvin. Vahvana tekijänä tähän luultavasti vaikuttaa ympäristöongelmien nousu yleiseen keskusteluun ja myös tiedotusvälineiden uutisoiminen ympäristöön liittyvistä asioista. Kuten jo aikaisemmin ollaan todettu, yhteiskunnassamme ympäristönsuojelun kannattamisesta on tullut sosiaalinen normi. On yleisesti hyväksyttävää kannattaa sitä. Näin yhteiskunta ohjaa ajatteluamme, halusimmepa sitä tai emme. Ajattelua ja mielipiteitä asioihin voi aina yrittää ohjailla, mutta tekoja vaikeammin. Suomalaiset kuten liikuntakasvatuksen opiskelijatkin ajattelevat ympäristöystävällisesti, toiminta onkin sitten ihan eri juttu. Esimerkiksi toimiminen jossain ympäristöjärjestössä on erittäin harvinaista. Kuitenkin yksilötason toiminnan merkitys on suhteellisen hyvin tiedostettu liikunnanopiskelijoiden keskuudessa. Yllättävän moni kierrättää tavaraa, lajittelee jätteensä ja ostaa ympäristöystävällisiä tuotteita. Tämä on erittäin myönteistä ja kertoo mielestäni siitä, että opiskelijoiden keskuudesta löytyy myös toimijoita pelkän asennoitumisen sijaan.

Tämä toiminta kertoo mielestäni myös siitä, että toimiminen ympäristön hyväksi voisi tulevaisuudessa olla mahdollista myös tulevassa työssä liikunnanopettajana. Ympäristöasiat koetaan tärkeäksi ja myös käyttäytyään ympäristön hyväksi, miksei siis toteutettaisi ympäristökasvatusta liikuntakasvatuksessa kun siihen on mahdollisuus. Voisin myös sanoa että jopa tämä tutkimus osaltaan vaikutti siihen, että tulevat opettajat alkoivat ajattelemaan rooliaan ympäristökasvattajina vastattuaan kyselyyn. Moni on tullut juttelemaan ja kertonut saaneensa paljon ajattelemisen aihetta kyselyn pohjalta. Kysely koettiin myös vaikeaksi ehkä juuri siksi, ettei asian ajattelemiselle ole juurikaan uhrattu aikaa ennen tätä hetkeä. Mistä tämä sitten kertoo? Ehkäpä siitä että vastanneista jopa 85

prosenttia oli sitä mieltä että ympäristökasvatus ei tule esille omissa opinnoissa juuri lainkaan. Ympäristökasvatus on kuitenkin kirjattu läpäisyaineeksi opetussuunnitelmaan. Tällöin se tulisi sisällyttää jossain muodossa kaikkien aineenopettajien koulutukseen aineesta riippumatta. Toivottavasti kysely antoi kuitenkin sysäyksen ensimmäiselle ympäristökasvatuksen askelelle (vrt. Ojanen 1995, 67-68). Tämä askel on tieto ympäristökasvatuksesta osana omaa kasvatustyötä, ja tätä tietoa seuraava hämmennys. Hämmennys johtuu epävarmuudesta siitä, miten ympäristökasvatusta tulisi toteuttaa. Opettaja pyrkii kuitenkin ratkaisemaan ongelman, ja viimeisenä ratkaisun vaiheena on ympäristökasvatuksellisten menetelmien toteuttaminen omassa työssä. Mielenkiintoisena jatkotutkimuksena voisi haastatella samaa tutkimusjoukkoa kymmenen vuoden päästä ja arvioida heidän toimiaan ympäristökasvatuksen edistämiseksi liikuntakasvattajina.

Ympäristön ja liikunnan suhteen tajuaminen on kuitenkin hieman hämärtynyt. Luulisin syynä olevan tiedotusvälineiden vähäinen asiasta uutisoiminen sekä opetuksesta puuttuvat ympäristöä ja ympäristökasvatusta koskevat opintokokonaisuudet. Itsellenikin oli ennen tämän tutkimuksen tekoa epäselvää, kuinka todelliset liikunnan ympäristövaikutukset todella ovat ja mitkä ovat niiden mittasuhteet muihin ympäristösaastuttajiin nähden. Suomessa tilanne ei ole vielä katastrofaalinen mikä antaakin meille mahdollisuuden toimia ennaltaehkäisevästi ja näin estää suurien ympäristökriisien syntyminen liikunnan ja urheilun kentässä.

Itse näen liikunnanopettajien tehtävän ympäristökasvattajina kaksitahoisena: ensinnäkin kasvattamista yleiseen ympäristötietoisuuteen ja toiseksi kertomalla liikunnan ympäristövaikutuksista ja ohjaamalla näin tulevat kansalaiset ymmärtämään ja noudattamaan kestäväen kehityksen mukaista liikuntakäyttäytymistä.

Tutkimukseni kertoo lähinnä liikuntakasvatuksen opiskelijoiden valmiuksista toimia myös ympäristökasvattajina, ja toisaalta siitä, ettei liikuntakasvatuksen laitos ole tuonut tätä näkökulmaa opetusohjelmaan. Voimavarat jäävät käyttämättä ellei pian ryhdytä toimiin asian muuttamiseksi. Liikuntakasvatus tarjoaa mahtavan mahdollisuuden ympäristökasvatuksen toteuttamiselle. Tätä mahdollisuutta ei saa jättää käyttämättä. Jatkossa tulisikin selvittää, miten ympäristökasvatus liitetään osaksi liikuntakasvatuksen opiskelijoiden koulutusta.

LÄHTEET:

Allardt, E. 1983. Sosiologia I. WSOY. Juva.

Beck, U. 1988. Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Vastapaino, Tampere. 1990.

Beck; U. 1994. Teoksessa Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Beck, U, Giddens, A & Lash, S. (toim.) Vastapaino, Tampere. 1995.

Haavisto, T. 1993. Ympäristöasenteet ja -käyttäytyminen. Teoksessa Ympäristökasvatus. Gummerus Jyväskylä, 46-57.

Hakkarainen, P. 1998. Sosiaalisten ongelmien määrittely - sosiaalisen konstruktionismin näkökulma sosiaalisiin ongelmiin. Teoksessa Sosiologisia karttalehtia. Koskinen, K. (toim.). Vastapaino. Tampere, 195-209.

Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. WSOY. Juva.

Jeronen E., Kaikkonen M. & Räsänen R. 1994. Ympäristökasvatus opettajan eettisen työn haasteena. Teoksessa Ympäristökasvatuksen menetelmäopas. Käpylä M & Wahlström R (toim.). Jyväskylän täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 17. Yliopistopaino, 1-10.

Jokinen, P 1998. Ympäristö sosiologian tutkimuskohteena. Teoksessa Sosiologisia karttalehtia. Koskinen, K. (toim.). Vastapaino. Tampere.

Jokinen, P. & Järvikoski, T. 1992. Ympäristökysymys sosiologisena kysymyksenä. Teoksessa Ympäristönsuojelu ja yhteiskunta. Turun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Painosalama Oy, Turku.

Jokinen, P, Järvikoski, T. & Rannikko, P.1995. Näkökulmia ympäristösosiologiaan. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Painosalama Oy, Tueku.

Järvikoski, T & Kemppainen, T. 1991. Ammattiryhmät ja ympäristökysymys. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 81/1991.

Järvinen, M. 1995. Ympäristöystävä vai vapaamatkustaja? Tutkimus nuorten ympäristöasenteista. Suomen ympäristökeskus. Helsinki 1995.

Jägemann, H. 1997. Teoksessa Environment and sport. An international overview. Lamartine P da Costa (toim.) Faculty of sport sciences and physical education, University of Porto. Portugal.

Jyväskylän yliopisto. 1998. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikunta- ja terveystieteiden opinto-opas 1998-1999 1999-2000. Jyväskylä.

Kaila-Kangas, L., Kangas, R. & Piirainen, H. 1994. Ympäristöasennebarometri. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja. Helsinki 1994.

Käpylä M. 1994. Yhdentävä kasvatus ympäristökasvatuksen holistisena viitekehyksenä. Teoksessa Ympäristökasvatuksen menetelmäopas. Käpylä M & Wahlström R (toim.). Jyväskylän täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 17. Yliopistopaino, 10-19.

Kansallinen ympäristökasvatusstrategia (1992). Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 59. Helsinki.

Massa, I. 1988. Teoksessa Beck: Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Vastapaino, Tampere. 1990.

Niiniluoto, I. 1994. Järki, arvot ja välineet. Otava. Keuruu.

Oittinen, A. 1998. Olympialiikkeen tarkastelua ympäristö- ja kestävän kehityksen näkökulmasta. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon.

Oittinen, A. 1995a. Kestävän kehityksen liikunta turvaa lastemmekin liikunnan. *Liikunta & Tiede* 4/95. 16-22.

Oittinen, A. 1995b. Liikunta ja kestävä kehitys. Liikuntasosiologian lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteen laitos.

Ojanen, S. 1995. Mielekkään oppimisen malli ympäristökasvatuksen opettamiseen. Teoksessa *Opettaja ympäristökasvattajana*. Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opetus 2000. WSOY Juva, 60-74.

Ollikainen, M. 1991. Teoksessa *Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*. Pakarinen, T, Vilkka, L & Luukkanen, E. (toim.) Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis Ser B vol 37*

O'Neill, J. 1997. Itseisarvon lajit. Teoksessa *Ympäristöfilosofia*. Oksanen, M & Rauhala-Hayes, M. (toim.). Tammer-Paino. Tampere, 266-281.

Opetushallitus. 1994a. Lukion opetussuunnitelman perusteet 1994. Painatuskeskus Helsinki.

Opetushallitus. 1994b. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Painatuskeskus Helsinki.

Pietarinen, J. 1992. Ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen ympäristöetiikka. Teoksessa *Ympäristönsuojelu ja yhteiskunta*. Jokinen, P., Järvikoski, T., Pietarinen, J. & Saarto, P. (toim.) Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:1. Painosalama Oy. Turku, 7-40.

Pietarinen, J. 1993. Ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen ympäristöetiikka. Teoksessa *Ympäristökasvatus*. Kajanto, A.(toim.). Kirjastopalvelu Oy Helsinki, 33-45.

Rannikko, P. 1995. Ympäristötietoisuus ja ristiriidat. Teoksessa *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Jokinen, P., Järvikoski, T. & Rannikko, P. Turun yliopiston

täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:33. Painosalama Oy, Turku.

Rolston III, H. 1997. Arvot luonnossa. Teoksessa Ympäristöfilosofia. Oksanen, M & Rauhala-Hayes, M. (toim.) Gaudeamus. Tammer-Paino. Tampere, 205-224.

Suomalainen, M-L.1999. Ympäristöprojekti: ympäristövaikutukset.
<http://www.slu.fi/projektit/ymparisto>

Tanskanen, E. 1997. Suomalaiset ja ympäristö kansainvälisestä näkökulmasta.
Tilastokeskus. Hakapaino Oy, Helsinki.

Tulokas, R. 1998. Suomalaiset ja ympäristö. Tilastokeskus. Ympäristö 1998:10. Hakapaino Oy, Helsinki.

Uusitalo, L. 1993. Asenteiden ja käyttäytymisen ristiriita -haaste ympäristökasvatukselle.
Teoksessa Ympäristökasvatus. Gummerus Jyväskylä, 58-68.

Vilka, L. 1993. Ympäristöetiikka. Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista.
Yliopistopaino. Helsinki.

Vilka, L. 1998. Oikeutta luonnolle. Ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta.
Yliopistopaino. Helsinki.

Villanen, P. & Käpylä M. 1994. Ekologiaa leikkien. Teoksessa Ympäristökasvatuksen menetelmäopas. Käpylä M & Wahlström R (toim.). Jyväskylän täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 17. Yliopistopaino, 95-107.

Venäläinen, M. 1993. Mitä on ympäristökasvatus. Teoksessa Ympäristökasvatus.
Gummerus Jyväskylä, 13-32.

Väliverronen, E. 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus.
Akateeminen väitöskirja. Gummerus, Jyväskylä.

Wahlstöm, R. 1995. Ympäristölukutaitoisuus osaksi korkeakouluopetusta. Teoksessa Opettaja ympäristökasvattajana. Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opetus 2000. WSOY Juva, 94-102.

LIITE 1.

YMPYRÖI KUNKIN KYSYMYKSEN KOHDALTA OMA TIETOJASI TAI
MIELIPITEITÄSI PARHAITEN KUVAAVAN VASTAUKSEN NUMERO, KIITOS.

- 1) Sukupuolesi   1.   Nainen
                         2.   Mies

2)Pääaineesi _____

3) Opintojesi aloittamisvuosi? _____

4) Ikäsi? _____

5) Oletko asunut lapsuutesi / nuoruutesi pääosin

1.   Maaseudulla
2.   maaseututaajamassa
3.   Kaupungissa

6) Laji, jota olet eniten harrastanut tai jota pidät
ykköslajinasi _____

7) Minkälainen on eniten harrastamasi lajin harrastusympäristö pääasiassa? (Jos mahdollista vastata)

1. Rakennettu ympäristö (sisätiloissa, liikuntahallit ja –salit)
2. Muokattu luonnonympäristö (ulos rakennetut liikuntapaikat: kuntopolut, -radat ja –ladut, laskettelurinteet, golfkentät)
3. Luonnonympäristö (ei mitään rakennettua, aidoimmillaan koskematon erämaata)

8) Onko sinulla tapana harrastaa seuraavia luontoon liittyviä toimintoja? Ympyröi harrastuneisuuttasi parhaiten kuvaava vaihtoehto (1= En harrasta, 2= Harrastan joskus, 3= Harrastan usein).

Liikkuminen luonnossa	1	2	3
Kalastus	1	2	3
Marjastus, sienestys	1	2	3
Viljelypalstan, puutarhan tai metsänhoito	1	2	3
Luonnon tarkkailu/ valokuvaus	1	2	3
Muu, mikä?	1	2	3
_____	1	2	3
_____	1	2	3
_____	1	2	3

9) Minkälaiseksi arvioisit ympäristön tilan paikkakunnallasi tällä hetkellä?

1. Erittäin huolestuttava
2. Melko huolestuttava
3. En osaa sanoa
4. Melko hyvä
5. Erittäin hyvä

10) Minkälaiseksi arvioisit ympäristö tilan Suomessa tällä hetkellä?

1. Erittäin huolestuttava
2. Melko huolestuttava
3. En osaa sanoa
4. Melko hyvä
5. Erittäin hyvä

11) Minkälaiseksi arvioisit ympäristön tilan maailmanlaajuisesti tällä hetkellä?

1. Erittäin huolestuttava
2. Melko huolestuttava
3. En osaa sanoa
4. Melko hyvä
5. Erittäin hyvä

12) Mitä mieltä olet ympäristönsuojelun tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta?

1. Se on tärkeä ja ajankohtainen asia
2. Toimet sen suhteen alkavat olla jo liian myöhässä
3. En osaa sanoa
4. Se on enemmänkin tulevaisuuden asia
5. Se ei yleisesti ottaen ole kovinkaan merkittävä asia

13) Seuraavassa on esitetty erilaisia väittämiä. Ympyröi omaa mielipidettäsi parhaiten kuvaava numero kunkin väitteen kohdalta. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = en osaa / vaikea sanoa, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä)

Ympäristönsuojelu otetaan Suomessa päätöksenteossa jo riittävästi huomioon.	1	2	3	4	5
Ympäristönsuojelu ja taloudellinen kasvu ovat mahdollisia saman aikaisesti.	1	2	3	4	5
Luonto on kokoelma ihmisen hyödynnettävissä olevia luonnonvaroja, ja tiede ja teknologia tulevat ratkaisemaan niiden käyttöön liittyvät ongelmat	1	2	3	4	5
Ihmisellä on oikeus käyttää hyväkseen luontoa, mutta niin että se palvelee enemmän älyllistä ja henkistä kehitystämme, ei niinkään taloudellista kasvua.	1	2	3	4	5
Luonnon itseisarvon kunnioittaminen ja alkuperäisen luonnon suojeleminen on tärkeää, vaikka se tapahtuisikin oman hyvinvointimme kustannuksella.	1	2	3	4	5
Ympäristönsuojelu ja työttömyyden vähentäminen ovat mahdollisia samanaikaisesti.	1	2	3	4	5
Ihmisten tulisi muuttaa perusteellisesti elämäntapojaan, jotta ympäristö- ja kehitysongelmat ratkeaisivat.	1	2	3	4	5
Taloudellinen kasvu tulisi asettaa etusijalle, vaikka ympäristö siitä jonkin verran kärsisikin.	1	2	3	4	5
Tavallisella ihmisellä ei ole kovinkaan paljon mahdollisuuksia ja keinoja ympäristö- ja kehitysongelmien ratkaisemiseksi.	1	2	3	4	5
Työttömyyden hoito tulisi asettaa etusijalle, vaikka ympäristön tila siitä jonkin verran kärsisikin.	1	2	3	4	5
Yksittäisen ihmisen toimilla ei ole kovinkaan merkittäviä vaikutuksia maapallon ympäristön tilaan.	1	2	3	4	5

Ihmisiltä löytyy riittävästi muutoshalukkuutta ympäristö- ja kehitysongelmien ratkaisemiseksi.	1	2	3	4	5
Ympäristönsuojelu tulisi asettaa etusijalle, vaikka taloudellinen kasvu siitä jonkin verran kärsisikin.	1	2	3	4	5
Ympäristöongelmat ovat tällä hetkellä todellinen ja merkittävä ongelma, ja niihin tulee pyrkiä löytämään ratkaisuja nopeasti.	1	2	3	4	5
Ympäristönsuojelu tulisi asettaa etusijalle, vaikka työttömyystilanne siitä jonkin verran huononisi.	1	2	3	4	5
Todellinen ympäristön tila ei ole niin huolestuttava kuin se kuva, joka erilaisten painostus- tai ympäristöryhmien toimesta siitä on annettu.	1	2	3	4	5
Olen valmis maksamaan korkeampia hintoja ympäristön suojelemiseksi.	1	2	3	4	5
Olen valmis maksamaan korkeampia veroja ympäristön suojelemiseksi.	1	2	3	4	5
Olen valmis hyväksymään elintasoni laskun ympäristön suojelemiseksi.	1	2	3	4	5
14) Seuraavassa on lueteltu erilaisia toimia. Ympyröi jokaisen esitetyn toimen jälkeen <u>se numero, joka parhaiten kuvaa omaa aktiivisuuttasi kyseisessä asiassa.</u> (1 = Jatkuvasti/aktiivisesti, 2 = Melko usein, 3 = En osaa sanoa, 4 = Melko harvoin, 5 = Ei koskaan)					
Seuraan ympäristöasioita käsittelevää keskustelua ja uutisia.	1	2	3	4	5
Teen sen, mikä on oikein ympäristön kannalta, vaikka se maksaa enemmän ja vie enemmän aikaa.	1	2	3	4	5
Muokkaan elämäntapaani ja kulutustottumuksiani ympäristösyistä.	1	2	3	4	5
Olen mukana jonkin ympäristöjärjestön toiminnassa (aktiivi).	1	2	3	4	5
Maksan jonkin ympäristöjärjestön jäsenmaksua (kannattajajäsen).	1	2	3	4	5
Tuen rahallisesti jotakin ympäristöjärjestöä (keräykset jne.)	1	2	3	4	5
Ostan luomutuotteita.	1	2	3	4	5
Ostan ympäristöystävällisiä tuotteita	1	2	3	4	5
Pyrin välttämään oman auton käyttöä ympäristösyistä.	1	2	3	4	5
Kierrätän paperia.	1	2	3	4	5
Kierrätän lasitavaraa.	1	2	3	4	5
Kompostoin kotitalousjätteen sopivilta osin.	1	2	3	4	5
Kävelen tai käytän joukkoliikennevälineitä/polkipyörää työmatkoihin.	1	2	3	4	5

15) Minkälaiseksi arvioisit ympäristön tilan merkityksen yleensä liikunnan ja urheilun kannalta?

1. Ympäristön tilalla on erittäin suuri merkitys liikunnan ja urheilun harrastamiselle.
2. Ympäristön tilalla on melko suuri merkitys liikunnan ja urheilun harrastamiselle.
3. En osaa sanoa.
4. Ympäristön tilalla on melko vähäinen merkitys liikunnan ja urheilun harrastamiselle.
5. Ympäristön tilalla on erittäin vähäinen merkitys liikunnan ja urheilun harrastamiselle.

16) Seuraavassa on esitetty joitakin väitteitä. Ympyröi omaa mielipidettäsi parhaiten kuvaava numero kunkin väitteen kohdalta. (1=täysin samaa mieltä, 2=jokseenkin samaa mieltä, 3=en osaa sanoa /vaikea sanoa, 4=jokseenkin eri mieltä, 5=täysin eri mieltä)

Ympäristönäkökulmat on jo riittävästi huomioitu suomalaisessa liikunta- ja urheilutoiminnassa	1	2	3	4	5	
Ympäristönsuojelu tulisi ottaa huomioon, vaikka se jonkin verran rajoittaisikin liikunnan ja urheilun toimintaedellytyksiä.	1	2	3	4	5	
Liikunnan ja urheilun toimintaedellytykset on asetettava etusijalle, vaikka ympäristö siitä jonkin verran kärsisikin.	1	2	3	4	5	
Ympäristönsuojelu ja liikunnan ja urheilun toimintaedellytysten turvaaminen ovat mahdollisia samanaikaisesti.	1	2	3	4	5	
Ihmisten tulisi muuttaa perusteellisesti liikuntatottumuksiaan, jotta liikunnan ympäristökuormitus ei kohoaisi liian korkeaksi.	1	2	3	4	5	
Liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset eivät ole niin huolestuttavia ja ajankohtaisia, että aihetta toimenpiteisiin olisi.		1	2	3	4	5
Liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset ovat tällä hetkellä todellisia ja merkittäviä, ja niihin on pyrittävä löytämään ratkaisuja mahdollisimman pian.	1	2	3	4	5	
Ympäristökasvatus on tärkeä osa liikuntakasvatusta.	1	2	3	4	5	

17) Minkälaiseksi koet liikunnan ja urheilun ympäristövaikutukset yleensä (ajatellen koko liikunta- ja urheilukulttuuria)?

1. Liikunnalla ja urheilulla on erittäin haitalliset ympäristövaikutukset.
2. Liikunnalla ja urheilulla on melko haitalliset ympäristövaikutukset.
3. Liikunnalla ja urheilulla on melko vähän haitallisia ympäristövaikutuksia.
4. Liikunnalla ja urheilulla on erittäin vähän haitallisia ympäristövaikutuksia.
5. Liikunnalla ja urheilulla enemmän positiivisia kuin haitallisia ympäristövaikutuksia.
6. En osaa sanoa

18) Mitkä ovat mielestäsi haitallisimpia liikunnan ja urheilun aiheuttamia ympäristövaikutuksia (ajatellen koko liikunta- ja urheilukulttuuria)? Mainitse mahdollisimman monta mieleesi tulevaa haitallista vaikutusta.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

19) Minkälaiseksi koet liikuntakasvatuksen ja ympäristökasvatuksen välisen suhteen?

1. On vaikea löytää yhteyksiä liikunnan/urheilun ja ympäristön väliltä.
2. Liikuntakasvatuksen rooli pyrkimyksissä ympäristökasvatukseen on suhteellisen vähäinen.
3. Liikuntakasvatuksen rooli pyrkimyksissä ympäristökasvatukseen on suhteellisen merkittävä.
4. En osaa sanoa.

20) Mitkä koet ympäristökasvatuksen kannalta tärkeimmiksi oppiaineiksi?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

21) Missä liikuntalajeissa voitaisiin mielestäsi parhaiten toteuttaa ympäristökasvatusta?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

22) Miten liikunnan avulla voitaisiin mielestäsi parhaiten edistää ympäristökasvatusta?

---

23) Kuinka paljon ympäristökasvatus tulee esille opinnoissanne tällä hetkellä?

1. erittäin paljon
2. melko paljon
3. en osaa sanoa
4. melko huonosti
5. erittäin huonosti / ei ollenkaan

KIITOS VASTAUKSESTASI!